

Baština kao poveznica: komparativna analiza nematerijalne baštine Istre i Slavonije

---

Brkić, Davor

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:245197>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-03**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“

DAVOR BRKIĆ

**BAŠTINA KAO POVEZNICA: KOMPARATIVNA ANALIZA NEMATERIJALNE
BAŠTINE ISTRE I SLAVONIJE**

Diplomski rad

Pula, lipanj 2024.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“

DAVOR BRKIĆ

**BAŠTINA KAO POVEZNICA: KOMPARATIVNA ANALIZA NEMATERIJALNE
BAŠTINE ISTRE I SLAVONIJE**

Diplomski rad

JMBAG: 0010217868, redoviti student

Studijski smjer: Kultura i turizam

Predmet: Nematerijalna kulturna baština

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Etnologija i antropologija

Znanstvena grana: Antropologija; Etnologija; Folkloristika

Mentor: red prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Pula, lipanj 2024.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisan Davor Brkić, kandidat za prvostupnika Kulture i turizma, izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju bilješke i bibliografija. Izjavljujem da ni jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, te ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad na bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student
Davor Brkić

U Puli 10. lipnja 2024.

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOGA DJELA

Ja, Davor Brkić, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj diplomski rad pod nazivom „Baština kao poveznica: komparativna analiza nematerijalne baštine Istre i Slavonije“ upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis
Davor Brkić

U Puli 10. lipnja 2024.

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Nematerijalna baština	2
2.1. Definicija nematerijalne baštine	2
2.2. Institucije zadužene za očuvanje nematerijalne baštine	3
2.3. Proces upisivanja i zaštite nematerijalne baštine	4
3. Istra	6
3.1. Povijesni pregled	7
3.2. Kultura i turizam	8
4. Primjeri nematerijalne baštine u Istri	10
4.1 Umijeće pjevanja i plesanja u Istri	11
4.1.1. Umijeće pjevanja	11
4.1.2. Umijeće plesanja	14
4.2. Tradicijska znanja i umijeća u Istri	15
4.3. Etničke skupine i jezici u Istri	22
4.4. Kulturne manifestacije u Istri	24
5. SLAVONIJA	27
5.1. Povijesni pregled	28
5.2. Kultura i turizam	28
6. Primjeri nematerijalne baštine u Slavoniji	31
6.1. Umijeće pjevanja i plesanja u Slavoniji	31
6.2. Tradicijska znanja i umijeća u Slavoniji	33
6.3. Etničke skupine i jezici u Slavoniji	40
6.4. Kulturne manifestacije u Slavoniji	43
7. SURADNJA ISTRE I SLAVONIJE	46
7.1. Dosadašnja suradnja na području kulture i turizma	46

7.2. Mogućnosti suradnje u budućnosti	48
8. ZAKLJUČAK	52
9. POPIS LITERATURE	54
10. POPIS SLIKA	62
11. SAŽETAK	63
12. SUMMARY	65

1. Uvod

Tema ovog rada su nematerijalna baština Istre i Slavonije te potencijali umreženja kulture obje regije. Slavonija i Istra obje obiluju nematerijalnom baštinom, koja seže od umijeća izrade, plesa, glazbe, narodnih predaja, narodnih nošnji i još mnogo drugih elemenata koji potječu iz bogatih i dugogodišnjih kulturnih izvora.

Svrha ovoga rada analiza je nematerijalne baštine Istre i Slavonije te usporedba zajedničkih točaka koje će se moći iskoristiti za kulturno-turističke interese obje regije. Cilj rada je prikazivanje raznih elemenata nematerijalne baštine obaju regija, kako bi se dobila šira percepcija na bogatstvo i dodirne točke, naizgled vrlo različitih regija Hrvatske.

Početna pretpostavka je da Istra i Slavonija ne ostvaruju dovoljnu povezanost, iako imaju dodirnih točaka u kulturi.

Analizirana je dostupna literatura, podaci preuzeti s internetskih stranica i članci, kako bi se izveli zaključci vidljivi na završetku ovog istraživačkog rada. Metode istraživanja korištene prigodom proučavanja i pisanja o ovoj temi su metoda komparacije, metoda klasifikacije, metoda analize, metoda specijalizacije, metoda deskripcije, deduktivna metoda, kvalitativna metoda, kvantitativna metoda i metoda kompilacije.

U radu je uvodno predstavljena definicija nematerijalne baštine, kao i institucije koje su zadužene unutar i izvan Hrvatske za njezinu zaštitu i očuvanje za buduće generacije. Središnji dio rada bavi se povijesno-geografskim pozicioniranjem Istre i Slavonije, kao i predstavljanjem primjera nematerijalne baštine za svaku od navedenih regija. U zaključnom dijelu, temeljem provedenog istraživanja, elaboriraju se razni potencijalni scenariji i područja na kojima se može ostvariti suradnja između Istre i Slavonije, kao i već ostvareni primjeri suradnje u prošlosti.

2. Nematerijalna baština

U ovom poglavlju bit će definirana nematerijalna baština, kao dio veće cjeline kulturne baštine, koja je definirana kao zajedničko bogatstvo čovječanstva, obilježeno raznolikošću i posebnosti (<https://min-kulture.gov.hr/eu-kultura/kulturna-bastina/349>, 24. travnja 2024.). Čuvanje je općenito jedan od važnijih čimbenika baštine. Za očuvanje hrvatske kulturne baštine zaduženo je Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske, kao i za ostale poslove vezane uz promicanje, valorizaciju i upravljanje kulturnom baštinom, dok je za očuvanje svjetske kulturne baštine zadužen UNESCO. Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske navodi kako „razvija mehanizme i uspostavlja mjere zaštite kulturne baštine s ciljem osiguranja njene održivosti, što podrazumijeva identificiranje, dokumentiranje, istraživanje, održavanje, zaštitu, korištenje kao i promicanje njenih vrijednosti” (<https://min-kulture.gov.hr/eu-kultura/kulturna-bastina/349>, 24. travnja 2024.). S obzirom na navedeno, ostatak poglavlja bavit će se institucijama koje su zadužene za očuvanje baštine, kao i metodama zaštite i očuvanja. Važnost nematerijalne baštine je očigledna, pruža pogled u prošlost, način života i znanja koja su prošle generacije stekle tijekom svojeg životnog vijeka.

2.1. Definicija nematerijalne baštine

Kako bi se u potpunosti razumjela nematerijalna baština o kojoj je riječ u ovom radu, najprije se mora razumjeti opći pojam baštine i kulturnog dobra. Nakon definiranja tih dvaju pojmova, potrebno je definirati nematerijalnu baštinu, kao podskupinu kulturne baštine.

Baština je vrlo širok pojam koji uključuje kulturnu, kao i prirodnu baštinu. Prema web stranici *Proleksis enciklopedija*, baština je definirana kao „imovina koju je netko naslijedio od predaka” (<https://proleksis.lzmk.hr/11273/>, 24. travnja 2024.). Iz pojma *baština* proizlazi pojam kulturno dobro, što je opisano kao „svako dobro od državnog interesa koje uživa osobnu državnu zaštitu. U širem smislu, kulturno dobro je kulturna

baština koja pripada nekoj skupini ili društvu” (<https://licegrada.hr/kulturna-dobra-grada-zagreba/>, 24. travnja 2024.). Kulturno dobro može biti zaštićena, preventivno zaštićena ili u slučaju otkanja, kategorizirana kao nematerijalna kulturna baština kojoj je potrebna hitna zaštita (<https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-4234>, 24. travnja 2024.). Kulturno dobro dijeli se prema Registru kulturnih dobara RH na šest vrsta: nepokretna pojedinačna, kulturno-povijesna cjelina, kulturni krajolik, arheologija, pokretna - pojedinačno/ zbirno i nematerijalna (<https://registar.kulturnadobra.hr/#/>, 24. travnja 2024.).

Nakon definiranja baštine i kulturnog dobra, potrebno je definirati fokus ovog diplomskog rada, *nematerijalnu baštinu*. Službena definicija nematerijalne baštine predstavljena je u Konvenciji o zaštiti nematerijalne kulturne baštine iz 2003. godine, glasi:

Nematerijalna kulturna baština znači vještine, izvedbe, izričaje, znanja, umijeća, kao i instrumente, predmete, rukotvorine i kulturne prostore koji su povezani s tim, koje zajednice, skupine i u nekim slučajevima, pojedinci prihvaćaju kao dio svoje kulturne baštine. (<https://ich.unesco.org/doc/src/00009-HR-WORD.doc>, 24. travnja 2024.).

Uloga nematerijalne baštine je povezivanje novih naraštaja sa starim običajima, znanjima i vještinama koje su se prenosile s generacije na generaciju te koje su važne za razvijanje lokalnog, regionalnog ili nacionalnog identiteta.

2.2. Institucije zadužene za očuvanje nematerijalne baštine

Prije nego što se prione mjerama zaštite i očuvanja nematerijalne baštine, potrebno je obraditi nadležnost za njezino očuvanje. U okviru Hrvatske najvažnije tijelo za zaštitu nematerijalne i ostale baštine je Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske. Uz navedeno Ministarstvo, važan je i UNESCO, kao institucija *Ujedinjenih naroda* koja je zadužena za zaštitu i očuvanje baštine na razini Europe, iako postoji i *Hrvatsko povjerenstvo za UNESCO*, ono djeluje kao savjetodavno tijelo Vlade Republike Hrvatske i obavlja ulogu posrednika između UNESCO-a i Hrvatske, te

pomaže u provedbi mnogih inicijativa (<https://min-kulture.gov.hr/unesco-16291/hrvatsko-povjerenstvo-za-unesco/394>, 24. travnja 2024.).

UNESCO (*engl. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*) je nastao 4. studenoga 1946. sa sjedištem u Parizu. To je specijalizirano tijelo UN-a čiji je cilj poticanje suradnje među članicama u području obrazovanja i znanosti, kao i zaštita kulturne i prirodne baštine čovječanstva. Sukladno navedenom cilju, 1972. sastavljaju *Popis svjetske prirodne i kulturne baštine* te *Popis ugrožene svjetske baštine*, a 2008. nastaje i *Popis nematerijalne kulturne baštine* (<https://www.enciklopedija.hr/clanak/unesco>, 24. travnja 2024.), o čemu će biti riječ u sljedećem potpoglavlju.

2.3. Proces upisivanja i zaštite nematerijalne baštine

Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske napravilo je *Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske*, gdje je navelo sustav mjera zaštite nematerijalnih kulturnih dobara, kao i tri liste: Lista zaštićenih kulturnih dobara, Lista kulturnih dobara nacionalnog značenja, Lista preventivno zaštićenih dobara (<https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/registar-kulturnih-dobara-16371/16371>, 24. travnja 2024.). Najprije će biti obrađen postupak upisivanja na Listu svjetske baštine UNESCO-a, nakon toga će biti obrađen sustav mjera zaštite nematerijalnih kulturnih dobara koje je donijelo Ministarstvo. Procedura upisa u nacionalni Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske bit će podijeljena na tri koraka, kao i na web stranicama Ministarstva. Prvi korak je „dostava ispunjenog Prijavnog obrasca s popratnom dokumentacijom na stručno mišljenje nadležnom tijelu prema području nadležnosti, odnosno smještaju dobra (konzervatorski odjeli, Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode). Prijedlog za upis na području Hrvatske nadležnom konzervatorskom odjelu može predati bilo koja fizička ili pravna osoba u Republici Hrvatskoj neovisno o tome je li izravno povezana s baštinom koju prijavljuje uz suglasnost nositelja te baštine.” (<https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-kulturna-bastina-i-procedure->

[upisa-na-popise/16442](https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-kulturna-bastina-i-procedure-upisa-na-popise/16442), 24. travnja 2024.). Drugi korak je „evaluacija i vrednovanje od strane stručnog povjerenstva nadležnog za vrednovanje svojstva nematerijalnih kulturnih dobara” (<https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-kulturna-bastina-i-procedure-upisa-na-popise/16442>, 24. travnja 2024.). Treći korak je „donošenje Rješenja o utvrđivanju svojstva nematerijalnog kulturnog dobra od strane Uprave za zaštitu kulturne baštine” (<https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-kulturna-bastina-i-procedure-upisa-na-popise/16442>, 24. travnja 2024.). Iako se u teoriji ovaj proces doima vrlo kratkim i jednostavnim, u praksi je to kompleksan proces evaluacije koji većinom provode timovi stručnjaka.

Obradivši proces upisivanja na Listu svjetske baštine UNESCO-a, svaka država mora pratiti niz propisanih pravila, koja garantiraju da će Republika Hrvatska:

- „osigurati dostupnost kulturnog dobra javnosti
- poticati prenošenje i njegovanje kulturnog dobra u izvornoj sredini
- popularizirati i promovirati kulturno dobro
- osigurati održivost kulturnog dobra kroz edukaciju, identificiranje, dokumentiranje, očuvanje, zaštitu, promicanje i dr.
- obrazovati stručni kadar i nositelje
- nastaviti s istraživanjem dobra
- promicati ulogu i značaj kulturnog dobra u društvu
- provoditi mjere zaštite kako bi se izbjegla opasnost od nestajanja, uništenja ili pretjerane komercijalizacije kulturnog dobra
- nositelj kulturnog dobra dužan je provoditi mjere zaštite radi njegovog očuvanja” (<https://min-kulture.gov.hr/sustav-mjera-zastite-nematerijalnih-kulturnih-dobara-upisanih-u-registar-kulturnih-dobara-republike-hrvatske/16443>, 24. travnja 2024.).

3. Istra

U ovom poglavlju važan je povijesni aspekt, s fokusom na narodne predaje i znanja te na kulturu i turizam koji ih promovira.

Noseći epitet najvećeg poluotoka istočne obale Jadrana, Istra se proteže na područjima triju različitih država. Većinskim dijelom je u Hrvatskoj, taj dio čini 88% površine, dok su ostala dva dijela podijeljena između susjedne Slovenije i Italije. Najveći dio poluotoka zauzima Istarska županija, tako da će se diplomski rad temeljiti na Istarskoj županiji, više nego na poluotoku Istri, zbog toga je važno postaviti parametre po kojima će se prepoznati ta dva pojma, kako ne bi došlo do zabune (<https://enciklopedija.hr/clanak/28002>, 24. travnja 2024.).

Razlog zbog kojeg je Županija toliko bogata baštinom, bilo nematerijalnom ili materijalnom, jest njezina duga povijest koja seže još od razdoblja paleolitika pa sve do *Histra*, *Rimljana* i ostalih naroda koji su obitavali na ovim prostorima i koji će biti navedeni u kasnijem tekstu. Nematerijalna baština, kao što je ranije navedeno sastoji se između ostaloga i od narodne predaje ili folklora, a razlog razvijanja ideja o mističnim bićima poput vila koje su izgradile *pulsku Arenu* ili diva *Velog Jože*, zasigurno je potaknut različitim predjelima istre koji su bili izazovni za istražiti u vrijeme ranijih civilizacija. Na sljedećoj slici može se vidjeti podjela na tri predjela Istre.

Slika 1: Bijela, siva, crvena Istra

Izvor: <https://www.poistri.eu/2023/11/geomorfologija-istre-bijela-siva-crvena.html> (24. travnja 2024.)

Županija se dijeli na *Bijelu Istru*, koja je tako nazvana zbog ogoljelih i svijetlih površina na sjeveru, bez vode i vegetacije, *Sivu Istru*, koja je zbog flišnih stijena poprimila sivu boju i koja također obiluje vodom, dolinama, zelenilom, livadama i šumama te *Crvenu Istru*, koja je dobila ime zahvaljujući plodnoj zaravni prekrivenoj crvenicom (Duga, 1952., str. 4.).

3.1. Povijesni pregled

Kultura istarskog poluotoka potječe još iz prapovijesti, točnije oko 800 tisuća god. pr. Kr. u pećini *Šandalja* (okolica grada Pule). Iako je ovaj podatak povezan s materijalnom baštinom, praljudi su svakako počeli razvijati i kulturu nevezanu uz fizičke objekte, doduše, primitivne oblike vjerovanja i predaja, ali svakako važne početke onoga što poznamo u nekim oblicima i danas. Oko 1800. godine pr. Kr. razvijaju se gradinska naselja, kao i razvoj zajednica i života u njima. Tada se pojavljuju i prve etničke skupine, među kojima su *Histri* (odakle i potječe naziv poluotoka) (<https://enciklopedija.hr/clanak/28002>, 24. travnja 2024.), koji su bili izloženi raznim kulturnim utjecajima, poput kulturnog utjecaja Grka i Rimljana.

Istra je bila pod mletačkom vladavinom do 1797. (<https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/4049/povijest-istre-od-pada-mletacke-republike-do-sredi>, 24. travnja 2024.), ali je ta duga vladavina ostavila značajan dojam na jezik lokalnog stanovništva. Tako se danas u Istri nalaze razni jezici i dijalekti koji su temeljeni na tadašnjem talijanskom jeziku. Ovo poglavlje neće detaljno objašnjavati svaki od navedenih jezika, već će biti samo navedeni kao takvi, ostalo će biti predstavljeno u poglavlju *Primjeri nematerijalne baštine u Istri*.

Istarski dijalekti podijeljeni su na tri skupine: istarski, čakavski i kajkavski dijalekt (<https://www.poistri.eu/2023/11/istarski-dijalekti-i-jezici-ocuvanje.html>, 24. travnja 2024.). Od sva tri dijalekta, čakavski je najzastupljeniji na obalnom području Istre. Talijanske riječi su integrirane u lokalni govor i time čine dio kulturnog identiteta stanovnika Istre, posebice na sjevernom području bliže Italiji.

Zasebni jezici u Istri su: istriotski jezik (*Lèngua Eìstriota*), istrovenetski jezik, istrorumunjski jezik, talijanski jezik i mješoviti jezici (kombinacija čakavskog, istrorumunjskog i drugih jezika).

3.2. Kultura i turizam

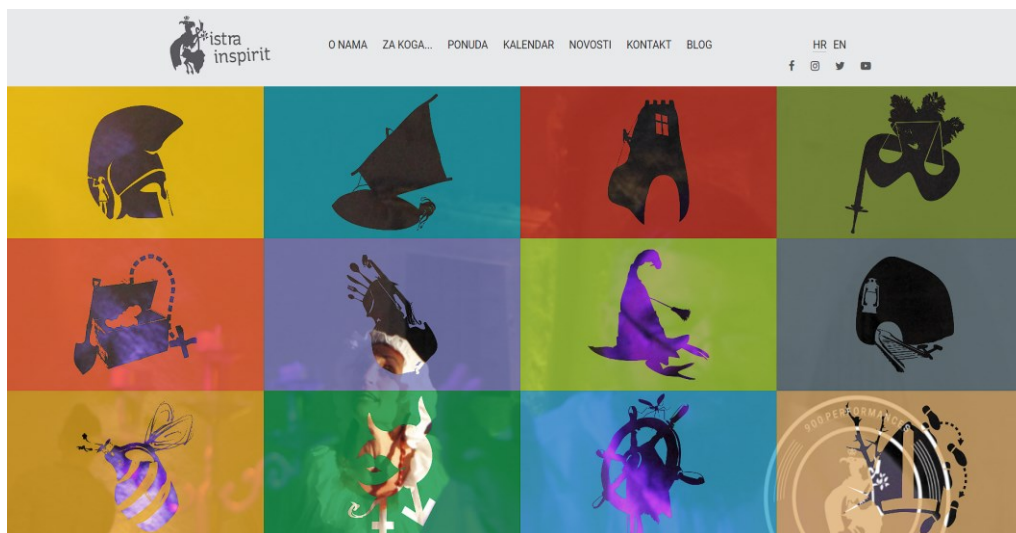
Istarska županija bogata je kulturom, posebice nematerijalnom kulturom o kojoj je ovdje riječ. Važan element turističke privlačnosti je kvalitetno prezentiran materijal, koji projekt *Istra Inspirit* predstavlja izuzetno dobro te privlači mnoštvo turista na temelju njihovog inovativnog pristupa poznatog kao *storytelling* temeljenog na narodnim predajama i legendama iz Istre.

Neke od legendi i festivala koji su živopisno predstavili s pomoću *storytellinga*:

- *Crispo* ili kako oni opisuju „kako je Konstantin Veliki proslavio svojeg sina Crispa i zašto je maćeha bila zla...” (<https://www.istrainspirit.hr/event/crispo/>, 24. travnja 2024.)
- *Spacio* - „što su jeli i pili ribari i težaci Rovinja te o čemu se pričalo u konobama na kraju radnog dana...” (<https://www.istrainspirit.hr/event/spacio/>, 24. travnja 2024.)
- *Jules Verne: bijeg iz kaštela* - „zašto je i kako grof Sandorf pobjegao iz pazinskog kaštela te što o tome zna Jules Verne...” (<https://www.istrainspirit.hr/event/jules-verne-bijeg-iz-kastela/>, 24. travnja 2024.)
- *Iustitia* - „što je ukrao Domenico Furlan i kako je zadovoljena pravda na ulicama Poreča” (<https://www.istrainspirit.hr/event/iustitia/>, 24. travnja 2024.)
- *Morganovo blago* - „gdje je zakopano gusarsko blago i zašto je kapetan Morgan izabrao Dvigrad...” (<https://www.istrainspirit.hr/event/morganovo-bлаго/>, 24. travnja 2024.)
- *Buzet po starinski* - „kako se nekada pekao kruh, prala roba i na koju se glazbu plesalo u starom Buzetu...” (<https://www.istrainspirit.hr/event/buzet/>, 24. travnja 2024.)

- *Vještica Mare* - „zašto je travarka Mare završila na lomači i kako su slavili njezini krvnici...” (<https://www.istrainspirit.hr/event/vjestica-mare/>, 24. travnja 2024.)
- *Rabac Open Air Festival i Poreč Open Air Festival* - prvi je povezan s labinskim rudarima i patuljcima *Macmolićima* (<https://www.istrainspirit.hr/festival/rabac-open-air-festival/>, 23. svibnja 2024.), dok je drugi povezan s mnogim drugim likovima, uključujući začaranu zmiju - kraljicu, morske sirene, divove, gusare, *Orko*, kao i ranije spomenute *Macmoliće* (<https://www.istrainspirit.hr/festival/porec-open-air-festival-2/>, 24. travnja 2024.)
- *Stari Samanj* predstavlja interaktivnu igru koja nudi uživanje u povijesnu ulogu građanina Vrsara uz glumce i priče (<https://www.istrainspirit.hr/festival/stari-samanj/>, 24. travnja 2024.)
- *Malin Fest* nudi spoj tradicije i zabave za domaće goste i turiste, kao i interaktivne sadržaje povezane s izgradnjom vjetrenjača u mjestu Medulin kod Pule (<https://www.istrainspirit.hr/festival/malin-fest/>, 24. travnja 2024.).

Slika 2: Istra Inspirit

Izvor: <https://www.istrainspirit.hr/ponuda/dozivljaji/> (24. travnja 2024.)

Ovo je bio samo jedan od mnogih primjera koji se mogu još intenzivnije iskoristiti u turističke svrhe, ne samo zbog predstavljanja lokalne kulture, već i zbog financiranja institucija koje tu kulturu održavaju na životu, a svakako je cilj sačuvati narodne predaje

za buduće generacije te ih spasiti od zaborava. U kasnijim poglavljima bit će predstavljeni narodni običaji Istre, umijeće pjevanja i plesanja, tradicijska znanja i umijeća, etničke grupe i jezici, koji su ranije bili navedeni, te kulturne manifestacije u Istri.

Turizam u Istri čini gotovo 7% ukupnog BDP-a Republike Hrvatske (<https://www.glasistre.hr/turizam/2023/06/29/istarski-turizam-danas-cini-gotovo-7-ukupnog-bdp-a-republike-hrvatske-a-nijemci-su-najbrojniji-go-871075>, 24. travnja 2024.), što bi značilo da sama Istra predstavlja trećinu hrvatskog turizma. Zbog te činjenice, prioritet Županije je usmjeriti svoja znanja i resurse na kulturni turizam i nematerijalnu baštinu, ne samo materijalnu, na kojoj se Hrvatska pretežito temelji. Prema podacima *Turističke zajednice Istarske županije* iz 2023., broj noćenja u Istri od siječnja do prosinca iznosio je 30.133.143. Jedna od težnji ovog diplomskog rada je stvaranje temelja za bolju i kvalitetniju suradnju između Istre i Slavonije na području kulture i turizma. Slavonija, koja uključuje Požeško-slavonsku, Brodsko-posavsku, velik dio Osječko-baranjske, dio Virovitičko-podravске, Bjelovarsko-bilogorske, te manje dijelove Sisačko-moslavačke i Vukovarsko-srijemske županije (<https://enciklopedija.hr/clanak/slavonija>, 24. travnja 2024.), 2023. ostvarila je broj turističkih noćenja od otprilike 713.739 (<https://podaci.dzs.hr/2023/hr/58169>, 24. travnja 2024.), što je suma domaćih i stranih noćenja u navedenih sedam županija koje se nalaze na području Slavonije u 2023. i sve zajedno čine samo 2,37% turističkih noćenja u odnosu na Istru, a očito je potrebna međusobna pomoć, kako bi Istra ponudila poneki koristan savjet i poboljšala reputaciju Slavonije.

4. Primjeri nematerijalne baštine u Istri

U ovom poglavlju bit će objašnjeno umijeće pjevanja i plesanja, gdje se pojavljuju karakteristični plesovi poput *baluna*, *rašpe*, *ballo de cusin* i *sette passi*, kao i specifično istarski instrumenti poput *sopela*, *mišnice* i *cindre*. Važno je spomenuti da Istra također ima i vlastitu himnu, koju je skladao Matko Brajša Rašan prema predlošku Ivana

Cukona 1912. u Pazinu (<https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1481/krasna-zemlja-istromila>, 24. travnja 2024.).

4.1 Umijeće pjevanja i plesanja u Istri

Kako bi se obuhvatilo najvažnije na području pjevanja i plesanja, morat će biti suženo na nekoliko primjera s fotografijama, zbog velike raznolikosti načina pjevanja, instrumenata i plesova u Istri.

4.1.1. Umijeće pjevanja

Postoji i vokalni glazbeni izričaj koji je karakterističan za Rovinj i ribarsku zajednicu, a zove se *bitinàda*. Bitinadùri su izvođači bitinàda, specifičnost njihova glazbenog izričaja je imitacija zvuka kontrabasa, gitare i ostalih žičanih instrumenata, poput mandole i mandoline. U dijalektu bitinadùre zovu „tintini”. Karakteristična je improvizacija u izvođenju, ali su stihove i glazbu ipak stvarali lokalni glazbenici i pjesnici, koji su često bili i samouki. Danas se bitinàda može čuti kod malobrojnih ribara, ali se čuva u KUD-u „Marco Garbin” i prenosi na mlađe članove (Etnografski muzej Istre, 2019., str. 53.).

Slika 3: Batane i bitinade

Izvor: <https://www.rovinj-tourism.com/hr/explore-discover/obicaji-i-tradicija/batane-i-bitinade> (24. travnja 2024.)

Sljedeći oblik je poznat kao *tarankanje*, to je specifičan oblik narodne glazbe Istre i Hrvatskog primorja, pri kojem se u tekst pjesme inkorporiraju slogovi s glasom *n*, npr. *ta-na-na*, *ta-ra-ran* ili *ta-na-ne-a*, održavajući pri tome ritamski obrazac (<https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1155/tarankanje>, 24. travnja 2024.). Taj obrazac koristi se jer se njime „postiže nazalnost tona i sličnost zvuku sopela, te se tarankanje može tumačiti i kao oponašanje zvuka sopela. Zbog istrajnosti u održavanju ritamskog obrasca može poslužiti, u nedostatku sopelaša, kao pratnja plesu” (<https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1155/tarankanje>, 24. travnja 2024.).

Dvoglasje tijesnih intervala Istre i Hrvatskog primorja ili još poznato kao pjevanje na „tanko i debelo“ (<https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1153/tanko-i-debelo>, 24. travnja 2024.), ono je način pjevanja sličan tarankanju i upisano je na obje liste, nacionalnu i UNESCO-vu. Karakteristično je po pjevanju djelomice kroz nos, najčešće u izvedbi dvaju muških glasova, od kojih jedan pjeva u normalnom registru, a drugi u falsetu, koji podsjeća na zvuk male roženice. Postoje inačice u kojima pjevaju muški i ženski glas (specifično je za područje Proštine) ili dva ženska glasa (područje

Barbanštine i dr.). Ime potječe od sličnosti glasova i tanke i debele roženice, tzv. mala i vela roženica. Ples balun dokaz je da su tijesni intervali prikladni i za ples, uz pratnju roženica. U suvremeno doba, dvoglasno pjevanje tijesnih intervala izvodi se na svečanim prilikama, a najčešće ih izvode KUD-ovi. Pjevanje na tanko i debelo vrlo je zahtjevno, kao i tarankanje, takvim pjevanjem se izvodi i folklorna glazba za ples. Za očuvanje ove vrste pjevanja, među ostalima, zaslužni su Matko Brajša Rašan i Ivan Matetić Ronjgov.

Slika 4: Dvoglasje tijesnih intervala Istre i Hrvatskog primorja

Izvor: <https://croatia.hr/hr-hr/unesco/dvoglasje-tijesnih-interval-a-istre-i-hrvatskog-primorja> (24. travnja 2024.)

Bugarenje je tradicijski dvoglasni stil pjevanja koji je specifičan za područje Ćićarije i Žejana, gdje su nastanjeni Istrorumunji. Sama riječ *bugariti* znači tužno pjevati, žaliti, kroz povijest se koristila i u drugim hrvatskim krajevima, a Ivan Matetić Ronjgov i Slavko Zlatić su izraz unijeli u stručnu terminologiju. Iako taj izraz stanovnici Ćićarije, Ćići, nazivaju *zarozgat*, a ne *bugarenje*. Slabo je istražen stil pjevanja, te ostaje najugroženiji oblik tradicijske glazbe u Istri (<https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/527/bugarenje>, 24. travnja 2024.).

Nakon bugarenja dolazi glazbeni običaj *mantinjada*, od talijanske riječi *mattinata* što u prijevodu znači *jutarnja pjesma* i to je „kraći svečani instrumentalni glazbeni ulomak koji se izvodi na sopelama. U prošlosti se njome okupljala svadbena povorka” (<https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/174/mantinjada>, 24. travnja 2024.). Cjelokupan običaj opisan je na web stranici *Istrapedia*:

Dan uoči svadbe sopci su je prvo odsvirali u zaručnikovoj kući, potom pred kućama svih uzvanika, koje su obilazili vođeni kumom u znak još jednog poziva na svadbeno slavlje. Na dan svadbe cijela bi svadbena povorka došla do mladine kuće te bi joj odsvirali mantinjadu: takvo se dozivanje mlade nazivalo „speljivanje neviste“. (<https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/174/mantinjada>, 24. travnja 2024.).

Mantinjada je zabilježena u pisanom obliku, knjigu je sastavio Ivan Matetić Ronjgov s notama, nazvanu „Mantinjada domaćem kraju za mješoviti zbor, sole i recitatora” (Matetić-Ronjgov, 1961., str. 1.).

4.1.2. Umijeće plesanja

Balun je najrašireniji i svima najpoznatiji narodni ples na istarskom poluotoku. Izvodi se uz pratnju roženica ili miha (mišnica s dodanom mješinom) (<http://www.iti-museum.com/hr/instrumenti/mih-i-misnice>, 24. travnja 2024.), rjeđe šurli ili vidalica, a ponekad se izvodi i uz pratnju harmonike. Ranije spomenuto tarankanje također se koristi u nedostatku glazbala. Balun se pleše tako da:

„u izvođenju sudjeluje više plesnih parova ravnomjerno raspoređenih po kružnici, s plesačem s unutarnje i plesačicom s vanjske strane kruga. Oni se kreću suprotno od smjera kazaljke na satu, dok se jedan par, ili nekoliko pojedinačnih plesača, okrećući se oko svoje osi, vrte u smjeru kazaljke na satu.” (<https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/141/balun-balon>, 24. travnja 2024.). Glavni plesač koristi povik *opsasa* ili udarac noge o pod te tako daje znak drugim plesačima za promjenu plesne figure. Različita mjesta u Istri imaju svoje varijacije na ovaj ples, tako je u Barbanu i Medulinu broj plesnih figura tri, dok je u Labinu preko četiri (<https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/141/balun-balon>, 24. travnja 2024.).

Sette passi je ples u dvodobnoj mjeri i ima mnogo vrsta koje ovise o selu u kojem se izvodi, obično se pleše sedam puta u jednu stranu, pa sedam u drugu, nakon čega

slijedi okret. Korijeni ovog plesa sežu u srednji vijek, pa su vidljivi i ostaci magije kao narodnog vjerovanja (<https://fd-pazin.hr/istarski-plesovi/>, 24. travnja 2024.).

Ballo de cusin je plesna igra u kojoj se upotrebljavaju elementi različitih plesova. Posebnost ovog plesa je što se unutar kola nalazi plesač ili plesačica koja drži jastuk ili *kušin* na lokalnom dijalektu. Cilj plesa je da dok glazba svira, plesač ili plesačica mora odabrati plesnog partnera, prije nego preda jastuk sljedećem (<https://fd-pazin.hr/istarski-plesovi/>, 24. travnja 2024.).

Rašpa je ples koji se pleše se po krugu, u parovima, uz pratnju *gunjaca*, čija je osnovna funkcija bila sviranje glazbe za zabavu i ples u Istri tijekom 19. i 20. stoljeća (Pernić, 2005., str. 13.). Karakteristika ovog plesa je slaganje parova u krugove od po dva ili tri para te križanje parova, koje se još naziva i *zmijanje*.

4.2. Tradicijska znanja i umijeća u Istri

Tradicijska znanja u Istri mnogobrojna su, zbog toga će za svrhu ovog rada biti izdvojena sljedeća znanja i umijeća: umijeće suhozidne gradnje, mediteranska prehrana, glazbena praksa violine i bajsa, tradicionalni instrumenti, umijeće pripreme tradicijske slastice pazinski cukerančić i istarska narodna nošnja. Važnost očuvanja nematerijalne kulturne baštine u Hrvatskoj prva je shvatila Istra, osnutkom dislocirane jedinice Etnografskog muzeja Istre 2011., *Centra za nematerijalnu kulturu Istre (CENKI)*. Centar je napravljen s ciljem „uočavanja, bilježenja, sakupljanja i interpretiranja nematerijalne kulture Istre, odnosno njegovanja žive, još postojeće prakse” (Etnografski muzej Istre, 2019., str. 15.).

Od graditeljskih umijeća izdvojena je izgradnja rovinjske batane i umijeće suhozidne gradnje. Rovinjska batana pripada obitelji barki ravnog dna, zbog čega je i dobila ime, *tal. battere* znači udariti, to je zvuk udaranja barke ravnim dnom o morske valove. Batana se najvjerojatnije razvila iz jednostavnijih oblika, zvanih *monoksili*, splavi napravljene dubljenjem drvenog trupca. Batana se najviše koristila u obalnom ribolovu,

1920-ih godina postaju značajnije zbog učestalije upotrebe petrolejskih svjetiljki, mreža potegača ili trata za noćni ribolov svjećaricom na srdele. Barka je prvotno bila pokrenuta s pomoću glavnog jedra i vesala, dok se kasnije počeo koristiti pogon na motor, a proizvodio se u tvrtki Tomos u Kopru. Specifičnost ove barke je što se i danas „gradi bez nacрта, a temeljni omjeri prenose se usmenim putem s majstora na učenika. Gradi se u sedam faza” (Etnografski muzej Istre, 2019., str. 49.). Ekomuzej „Kuća o batani” čuva znanje izrade batane, kao i malobrojni ribari koji poznaju osnove zanata.

Umijeće suhozidne gradnje nalazi se na UNESCO-voj reprezentativnoj listi svjetske nematerijalne kulturne baštine, kao i u nacionalnom registru NKB. Još jedan naziv pod kojim se pojavljuje je *gradnja u suho* (Etnografski muzej Istre, 2019., str. 21.), što je konstrukcija od kamena bez uporabe vezivnog materijala. Postoji uži i širi smisao, u užem smislu suhozidna gradnja je zidanje lomljenim kamenom uz minimalnu obradu, dok je kao širi pojam to polaganje kamenih opločenja i pokrova (Etnografski muzej Istre, 2019., str. 21.). Svrha ove konstrukcije je odvajanje pašnjaka i njiva, gdje su seljaci vadili komade kamena iz zemlje i poslagali ih po rubovima njiva te bi ih na kraju ogradili u potpunosti od susjednog terena. Suhozidna gradnja nije isključivo povezana s izgradnjom zidova, već su se gradili i *kažuni*, manje kamene konstrukcije kružnog ili pravokutnog tlocrta. Ako su bili veći, onda se u središtu *kažuna* nalazilo ognjište s otvorima za odvod dima i kamenim sjedalima uz rubove (Etnografski muzej Istre, 2019., str. 21.). Podaci o podrijetlu i početku suhozidne gradnje nisu poznati, ali se zaključuje da su počeci morali biti u doba antike, s obzirom da u 2. st. pr. Kr. čovjek počinje graditi gradine na brežuljcima, a oko njih kamene suhozide za zaštitu (Orbanić Sapundžić, 1997., str. 114.).

Slika 5: Rekonstrukcija podzida Potrebišća

Izvor: <https://t.ly/7JQ9t> (24. travnja 2024.)

Od kulinarskih znanja izdvojeni su mediteranska prehrana i pazinski cukerančić. Mediteranska prehrana specifična je za prostor Istre; ova vrsta prehrane se „razlikuje između pojedinih naselja i društvenih slojeva, a može se podijeliti na ribarsku i težačku te na njihovu kombinaciju. Konzumira se riba i morski plodovi te kombinacija u obliku brodeta, no također i meso”. (Etnografski muzej Istre, 2019., str. 29.). Uz navedeno, koristi se i razno lokalno povrće, kao i začinsko bilje; od mliječnih proizvoda većinom se proizvode sirevi, kao i proizvodi po kojima je Sredozemlje najprepoznatljivije, maslina i vinova loza, kao i smokva i badem (Etnografski muzej Istre, 2019., str. 29.). Obroci čine središnji dio obiteljskih okupljanja, što je važno za koheziju obitelji, kao i udruživanje tijekom poslova prikupljanja prehrambenih proizvoda i pripreme obroka. Pazinski cukerančić je slastica koja je simbol identiteta i kontinuiteta kulture pojedinih zajednica. Može se pronaći na širem području središnje Istre, ali svoj karakter dosljednosti ima na Pazinštini, po načinu pripreme, izgledu, kontekstu i recepturi. Tradicionalno, cukerančić se pripremao samo za prigodu vjenčanja, iako i danas zadržava karakter slavljeničke slastice. Načini pripreme su se razlikovali u prošlosti, primjerice, pekao se u peći na drva, koristila se svinjska mast ili mast od kravljeg mlijeka, a danas je nešto drugačije i

suvremenije, no, to ne uskraćuje vrijednost ove slastice za tu zajednicu (Etnografski muzej Istre, 2019., str. 45.).

Slika 6: Pazinski cukerančić

Izvor: <https://www.slatkopedija.hr/pazinski-cukerancic/> (24. travnja 2024.)

Uz navedeni pazinski cukerančić, postoji interesantna knjiga s lokalnim rovinjskim receptima *Recepti iz "Kuće o batani"*, u kojoj je predstavljeno petnaest tradicionalnih jela, poput mušula (kunjka) na ploči, kuhane nanare, salate od sipe, rakovice na žaru, pržene vlasulje, brodeta, slanah gira i drugi. Jedan od detalja ove knjige o umijeću kuhanja lokalnih i tradicionalnih jela jest to što je korišten lokalni rovinjski dijalekt (Ferrara S., Ferrara M., 2005., str. 1.-20.).

O tradicionalnim instrumentima Istre neće se pisati detaljno, već uz nekoliko rečenica objasniti najvažnije instrumente, kako bi se shvatila njihova uloga u daljnjem tekstu. Među najrasprostranjenijim instrumentima zasigurno su roženice, koje se još nazivaju sopele, sopile, supiele ili tororo. Graditelj glazbala Anton Peteh zvao ih je šurle. To je narodno glazbalo koje je slično oboi i pripada skupini aerofonih glazbala, prodorna zvuka, te je jedna od karakteristika da se izrađuju u paru.

(<https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/932/rozenice-sopele-sopile-supiele-tororo>, 24. travnja 2024.) Jedno od zanimljivosti je postojanje mješovitog pjevačkog zbora iz Pazina nazvanog po instrumentu roženice, osnovanog 1979., te su čak 1999. izdali interesantnu knjigu „Dvadeset godina mješovitog pjevačkog zbora Roženice” autora Josipa Šiklića (Šiklić, J., 1999., str. 1.). Sljedeći važniji instrument su *mišnice*, tj. dvocijevna monoksilna svirala, napravljena od jednog komada drva i s jednostrukim udarnim jezičkom sličnim klarinetu. Mišnicama se može dodati mješina te se pretvara u drugi tip instrumenta zvan mih (<http://www.iti-museum.com/hr/instrumenti/mih-i-misnice>, 24. travnja 2024.). Nakon mišnica, jedan od važnijih je *tamburica* ili *cindra*, drugačijeg je zvuka i izgleda od slavonske vrste, narodno je glazbalo ćićarijskih Istrorumunja i koristi se kao solističko glazbalo ili za pratnju plesa poput valcera, mazurke ili polke, ali nikada bugarenja. Postoje još neka, ali navedena se smatraju autohtonim istarskim glazbalima, ostala su „udomaćena”, odnosno koriste se i u drugim dijelovima Hrvatske (<https://www.istrapedia.hr/en/natuknice/1152/tamburica-cindra>, 24. travnja 2024.).

Slika 7: Šurle

Izvor: <http://www.iti-museum.com/hr/instrumenti/surle> (24. travnja 2024.)

Slika 8: Mih i mišnice

Izvor: <http://www.iti-museum.com/hr/instrumenti/mih-i-misnice> (24. travnja 2024.)

Slika 9: Sopele

Izvor: <http://www.iti-museum.com/hr/instrumenti/sopele> (24. travnja 2024.)

Posljednja stavka u ovom potpoglavlju je još jedno nematerijalno kulturno dobro, koje je od 2016. zaštićeno, a to su tradicijske ribolovne vještine, običaji i vjerovanja na Jadranu. Ovaj upis omogućava svim zajednicama primorske Hrvatske i otoka da vrednuju vlastito bogatstvo tradicijskog života uz more. Ovim upisom se primarno promovira mali ribolov, zbog svojeg važnog doprinosa razvoju zajednica, ali onda i promocija ribolova korištenjem raznih mreža. Ribolov ne uključuje samo tehniku lova, već i održavanje, kao i izradu samih ribarskih brodova i mreža, poznavanje oceanografskih, geomorfoloških i meteoroloških osobina akvatorija (Etnografski muzej Istre, 2019., str. 73.).

Istarska ženska narodna nošnja sljedeća je stavka u ovom potpoglavlju. Ona se sastojala od „platnene košulje preko koje se oblačila gornja haljina izrađena od vunene

tkanine. One dijelove košulje koji su bili prekriveni haljinom žene su nastojale uljepšati vlastitim doprinosom. Ukas od čipke, šivene bijelim koncem, stavljale su na prsni dio i zapešća rukava”. (<https://www.hrvatskifolklor.net/php/narodnenosnjehrvatskehf.php>, 24. travnja 2024.). Gornja haljina još se nazivala si *modrna* i za nju se koristila tkanina nastala od vune smeđih ovaca. Jedna od specifičnosti ove nošnje je što su rukavi prišiveni samo na leđnoj strani, zbog čega kada su ih odjenule, uz rub prednje strane izvirivala je košulja, dok za toplijeg vremena ih ne bi ni odjenule te bi visjeli niz leđa. Šavovi su bili ukrašeni crvenom, žutom i zelenom bojom, a na nogama su nosile bijele platnene čarape i opanke s remenjem od ovčje kože. Kosa se češljala u dvije pletenice koje bi umotale poput vijenca. Jedna od specifičnosti ove nošnje je kvadratni rubac za glavu ili facol (<https://www.hrvatskifolklor.net/php/narodnenosnjehrvatskehf.php>, 24. travnja 2024.). Muškarci su nosili „hlače (benevreke) od bijelog sukna, dok su preko platnene košulje odijevali prsluk (krožek) i kratki kaput (koret) od smeđeg sukna. Obično bi kaput navukli samo na jedno rame, a uz vunene čarape i opanke oputaše stavljali su oko gležnjeva bijele suknene gamaše. Glavu su pokrivali niskom smeđom kapom”. (<https://www.hrvatskifolklor.net/php/narodnenosnjehrvatskehf.php>, 24. travnja 2024.). Danas se tradicionalna nošnja ne koristi u svakodnevnoj upotrebi, može se vidjeti kao i ostale hrvatske nošnje na folklornim izvođačima ili kao izložbene primjerke u muzejima (<https://www.hrvatskifolklor.net/php/narodnenosnjehrvatskehf.php>, 24. travnja 2024.).

Slika 10: Istarska narodna nošnja

Izvor: <https://punkufer.dnevnik.hr/clanak/zanimljivosti/raskos-u-zrcalu-proslosti-narodne-nosnje-vodnjana-galizane-i-peroja---742547.html> (24. travnja 2024.)

4.3. Etničke skupine i jezici u Istri

Izuzevši domaće stanovništvo, najbrojnija etnička skupina je talijanska, ali značajno je izdvojiti i istrorumunjsku etničku skupinu. Talijanska etnička skupina zaslužna je za većinski multietnički identitet Istre. Romanizacija poluotoka vršila se od doba Rimljana, osvajanjem Istre 177. godine pr. Kr. Mletačka Republika imala je značajan doprinos u širenju talijanskog stanovništva i utjecaja na jezik, poglavito istriotski i istromletački. Identitet poluotoka obilježen je kulturnim vrijednostima i jezikom talijanske zajednice. U suvremeno doba talijansko stanovništvo se značajno smanjilo, posebno iseljavanjem koje nazivaju *egzodus* (*tal. esodo*) između 1948. i 1956. (<https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1149/talijanska-zajednica-u-istri>, 24. travnja 2024.).

Istrorumunji su narod koji je nastanio Žejane na Ćićariji te sela Šušnjeвица, Nova Vas, Jesenovik, Letajac, Kostrčani i Brda uz rub Čepićkog polja, koja koriste rumunjski dijalekt, o kojemu će biti kasnije riječ

(<https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/2095/istrorumunji>, 24. travnja 2024.). Procjenjuje se da je 1960-ih godina bilo oko 1500 pripadnika te zajednice, no, 2001. nema ih više od 250, što uključuje i one izvan Hrvatske. Istrorumunji su potomci balkanskih Vlaha koji su se između 15. i 16. stoljeća doselili s područja Dinare i južnog Velebita, najprije na otok Krk, a onda i u Istru. Neka od karakterističnih prezimena za ovu zajednicu su Licul, Faraguna, Kožul i Mikulić (<https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/2095/istrorumunji>, 24. travnja 2024.). Neki od naziva za Istrorumunje su *Ćići*, iako oni sebe nazivaju *Rumerima*, postoji još *Ćiribirci* (<https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/2095/istrorumunji>, 24. travnja 2024.), no taj se naziv smatra podrugljivim te Istrorumunji ne vole da ga se koristi. Istrorumunjski govori, specifično vlaški i žejanski, postoje od 16. stoljeća, kada bježeći pred Osmanlijama, Vlasi naseljavaju šire istarsko područje. S obzirom na brzu prilagodbu pridošlica, danas se jedino prepoznaju po znanju specifičnog jezika, a najaktivniji govornici i zajednice su u mjestima Žejane i Šušnjevice. Tijekom 20. stoljeća događaju se i migracije iz Istre u SAD, tako da postoje zajednice govornika i tamo. Lingvistički, istrorumunjski je klasificiran kao indoeuropski, romanski jezik. Kako bi se očuvao, nastalo je nekoliko projekata, od kojih su važniji *Spod Učke* i *Tragovi* (Etnografski muzej Istre, 2019., str. 59.). Istrorumunjski je proučavao čak i Tony Hurren, lingvist koji je sa svojom suprugom Verom Hurren putovao po Istri, dok je istraživao za Oxford (Ziherl, 2022., str. 3.).

Sljedeći na listi je žminjski govor. To je najstariji slavenski govor u Istri, govori se na području Žminja, a govornike tog jezika u Istru su dovele migracije između 16. i 18. stoljeća, zbog turskih osvajanja. Žminjski govor ubraja se u čakavsko-ekavski dijalekt, točnije središnji istarski poddijalekt. Neke od specifičnosti žminjskog govora je prefiks *vy*, točnije *vi* u velikom broju riječi. Neke od izraza su „*cien* - jeftin, *hajat* - mariti, *huji* - zao, *kus* - komad, *muoka* - brašno, *rabiti* - trebati itd.” (Etnografski muzej Istre, 2019., str. 35.). Danas je žminjski govor očuvan zahvaljujući Katedri Čakavskog sabora Žminj, kao i lokalnim govornicima. Interesantan podatak je i razgovor etnologa i Žminjca u knjizi *Tradicijska znanja i umijeća: nematerijalna kultura Istre na nacionalnoj i UNESCO listama*:

Etnolog: „Po čemu se vi iz Žminja razlikujete od mještana iz okolnih općina?”

Žminjac odgovara: „Po govoru; pitaj Žminjca da kaže na svom mjesnom govoru ‘pet, šest’ i odmah ćeš ga detektirati, on kaže ‘pijet, šijest!’” (Etnografski muzej Istre, 2019., str. 35.).

4.4. Kulturne manifestacije u Istri

Od tradicijskih igara izdvojene su Trka na prstenac i pljočkanje. Trka na prstenac je stariji oblik dviju utrka koje postoje u Hrvatskoj i čiji je cilj pogoditi prstenac ili alku, a Sinjska alka je druga trka. Trka na prstenac održava se kao manifestacija od 1976. u Barbanu, prema uzoru na onu iz 1696. Izvorno se turnir održavao oko blagdana Duhova, kao što je Sinjska alka oko vremena poklada, iako su se s vremenom oba turnira počela izvoditi u kolovozu, kao turistička manifestacija. Kao što je spomenuto, turnir se održavao oko blagdana Duhova i tako se 10. lipnja 1696. na sajmu, *fiera franca*, održala Trka na prstenac i privukla seljake i građane iz susjednih mjesta (Kalčić (ur.), 1983., str. 12.). Prema knjizi *Tradicijska znanja i umijeća: nematerijalna kultura Istre na nacionalnoj i UNESCO listama*:

Trka na prstenac predstavlja borbenu igru arapskih ratnika koju su europski vitezovi upoznali nakon Prvog križarskog rata. Iziskuje vještinu brzog jahanja i preciznog gađanja. Pogotkom u sredinu mete, odnosno prstena, konjanik/natjecatelj osvaja tri punta (boda), pogodak iznad sredine donosi dva boda, ispod sredine jedan bod, a pogoci lijevo ili desno pola boda (Etnografski muzej Istre, 2019., str. 63.).

God. 2002. dogodila se posljednja dopuna pravilima. Prema pravilima, konjanici ne smiju biti maloljetni, ali niti stariji od 60 godina. Svi moraju biti tradicionalno odjeveni i moraju imati opremljenog konja i koplje (Etnografski muzej Istre, 2019., str. 63.).

Slika 11: Trka na prstenac

Izvor: <https://www.glasistre.hr/istra/2023/08/20/pobjednik-48-trke-na-prstenac-je-daniel-broskvar-iz-prhati-879893> (24. travnja 2024.)

Pljočkanje je tradicionalna igra povezana s pastirskim igrama bacanja kamena što bliže meti. Pojam *pljočka* označava ravnu kamenu ploču s kojom se igra pljočkanje. Prve zapise o ovoj igri u Istri donose porečki biskupi. Ponovno se počela igrati početkom 90-ih godina, kada je grupa entuzijasta iz središnje Istre i okolice Pule revitalizirala igru. Danas postoji i *istarski pljočkarski savez*, koji je izgrađen na temelju usmene predaje i koji čuva znanje o toj igri za sljedeće generacije. Interesantno je kako se u pravilima igre naglašava lijepo ponašanje, tzv. *fair play*: „ne fumati i piti alkohol za vrime igre, ne grdo drugen govoriti, svakega štimati i rišpetati, ne kresti već čuvati imovinu, čuvaj sebe ako tako čuvaš i drugega, pomoći kemu rabi, ne se tući i munjesati, besidu i poštenje imati, lipo kantati i tako dobre stare tradicije Istre održati” (Etnografski muzej Istre, 2019., str. 67.). Istarski pljočkarski savez igra i druge tradicionalne igre, poput *prasičkanje* i *mora*, te su tako pri proglašenju pljočkanja nematerijalnim kulturnim dobrom dobili i članstvo u *Europskoj asocijaciji tradicijskih sportova i igara* (Etnografski muzej Istre, 2019., str. 67.).

Slika 12: Pljočkanje

Izvor: <https://glasistrenovine.hr/arhiva-portala/pregled-vijesti/pljockanje-zasticeno-kao-nematerijalno-kulturno-dobro-524449> (24. travnja 2024.)

5. SLAVONIJA

Slavonija je povijesno-geografska regija koja se nalazi u istočnom dijelu Hrvatske, točnije između rijeka Save, Drave, Ilove, Bosuta i Vuke. Istočna Hrvatska je regija koja se sastoji od Slavonije, Baranje i Srijema. Za razliku od Istre, koja se sastoji samo od Istarske županije, Slavonija se sastoji od cijelih i dijelova 7 županija: to su Osječko-baranjska, Požeško-slavonska, Brodsko-posavska, Virovitičko-podravska, Bjelovarsko-bilogorska, Sisačko-moslavačka i Vukovarsko-srijemska županija (<https://enciklopedija.hr/clanak/slavonija>, 24. travnja 2024.). Stereotip Slavonije je da je potpuno ravna, što nije istina; zapadni i središnji dijelovi Slavonije bogati su gorama i pobrđima poput Papuka, Psunja, Požeške gore, Krndije i Dilja. Najveće prirodno bogatstvo Slavonije su poljoprivredna polja, kao i ostali oblici industrije poput stočarstva, ribnjačarstva, prehrambene i drvne industrije. Među većim gradovima mogu se izdvojiti Osijek, Slavonski Brod, Vinkovci, Bjelovar, Đakovo, Požega, Nova Gradiška, Slatina i Daruvar (<https://enciklopedija.hr/clanak/slavonija>, 24. travnja 2024.). Na sljedećoj slici može se vidjeti svih sedam županija.

Slika 13: Slavonija

Izvor: <https://gddizajn.hr/product/istocna-hrvatska-142x100-cm/> (24. travnja 2024.)

5.1. Povijesni pregled

Ime ove hrvatske regije potječe od latinskog naziva *S(c)lavonia*, kao i druga dva oblika *S(c)lavia* i *S(c)lavinia*, svi ti pojmovi označavaju jedno, a to je „zemlja nastanjena Slavenima” (<https://enciklopedija.hr/clanak/slavonija>, 24. travnja 2024.). Interesantan detalj jest da su ranu hrvatsku državu prije križarskih ratova nazivali Slavonijom, čak i dijelove istočnog Jadrana i brdovitog zaleđa. *Hrvatska* se počinje razlikovati od *Slavonije* i *Dalmacije* tek oko 12. stoljeća. Postojalo je još jedno geografsko područje koje je spominjalo Slavoniju, a to je *tota Sclavonia* ili *cijela Slavonija*, koja je obuhvaćala u 13. stoljeću srednje Posavlje i međurječje Drave i Save (<https://enciklopedija.hr/clanak/slavonija>, 24. travnja 2024.). Slavonija se u povijesti nazivala raznim imenima, od ranije spomenutog *Slavonia*, pa mađarski *Tótorszá*g, njemački *Windischland*, dubrovački *Slovinje* itd. Kroz povijest su je osvojile mnoge države, uključujući Ugarsku (Mađarsku), Austro-Ugarsku, Osmansko carstvo i dr. Za razliku od Istre, koja je bila pod većinskim utjecajem Austrije i Italije, Slavonija je bila pod utjecajem Mađarske. U suvremeno doba najviše je stradala tijekom Domovinskog rata, gdje su uništeni veći dijelovi gradova poput Vukovara i Lipika.

5.2. Kultura i turizam

S obzirom da je Osijek, odnosno Osječko-baranjska županija, nositelj turizma u Slavoniji, bit će u fokusu ovog potpoglavlja. Broj turističkih noćenja u 2023. iznosio je 253.118 tisuća, od čega su domaći turisti iznosili 138.366 tisuća i strani turisti 114.752 tisuće (<https://podaci.dzs.hr/2023/hr/58169>, 24. travnja 2024.). Na temelju *master* plana turizma Osječko-baranjske županije, ključne kulturne atrakcije su:

- sakralni objekti i svetišta (Konkatedrala sv. Petra i Pavla apostola u Osijeku, Katedrala sv. Petra i Pavla u Đakovu i dr.)
- dvorci (dvorac Prandau-Mailath u Donjem Miholjcu, Prandau-Normann u Valpovu, Pejačević u Našicama i dr.)

- ostalo (Sulejmanov most u Dardi, Biskupski dvor u Đakovu i dr.) (Osječko-baranjska županija, 2017., str. 21.)

Od manifestacija, o kojima će biti posebno potpoglavlje, ističu se:

- Dani vina i turizma
- Dani prvog hrvatskog piva
- Đakovački vezovi
- *Tour of Croatia*
- *Pannonian challenge*
- Osječko kulturno ljeto
- i dr. (Osječko-baranjska županija, 2017., str. 22.)

Među najčešće upotrebljavanim prijevoznim sredstvom, uz auto, u Slavoniji je bicikl. Zbog toga se intenzivno radi na razvijanju cikloturizma, kao i izgradnji biciklističkih staza, kako bi se osigurala sigurnost biciklista, kao i elementa privlačnosti za sportske turiste. *Masterplan* je napravljen 2015. te je tada zabilježen hotelski smještaj kao dominantni tip smještaja turista; činio je 44%, za razliku od privatnog smještaja koji je činio 34% i kampova 1%, dok je 20% činilo ostalo (Osječko-baranjska županija, 2017., str. 28.).

Turizmom Osječko-baranjske županije upravlja *Turistička zajednica Osječko-baranjske županije*, nakon nje slijedi 10 turističkih zajednica općina i gradova, te 1 turistička zajednica područja Baranja (Osječko-baranjska županija, 2017., str. 39.). Jedan od interesantnijih i suvremenih pristupa i potencijala su mobilne aplikacije koje promoviraju kulturu i turizam Slavonije, a jedini problem je ažurnost podataka:

- „Baranja - vodič kroz najzanimljivija mjesta u Baranji, koji unatoč odličnoj ocjeni nije osvježen preko 5 godina i ima samo 100 preuzimanja;
- Osijek *nightlife* - daje pregled klubova i nudi informacije o nadolazećim tulumima i zabavama, više je lokalnog karaktera;
- *CroCities* Osijek - vodič kroz Grad na engleskom jeziku, vrlo dobro ocijenjen s oko 1.000 preuzimanja, no već 4 godine nije osvježen;

- Bilje *travel guide* - vodič na hrvatskom i engleskom jeziku, nedovoljno prepoznat i promoviran;
- Djakovo - *heart of Slavonia* - novi vodič na engleskom jeziku koji je unazad nekoliko mjeseci osvježen i bilježi vrlo dobre ocjene.” (Osječko-baranjska županija, 2017., str. 40.)

6. Primjeri nematerijalne baštine u Slavoniji

U ovom poglavlju bit će obrađeno umijeće pjevanja i plesanja u Slavoniji te predstavljeni instrumenti koji se najčešće koriste kao pratnja, iako su materijalna baština, umijeće sviranja se odnosi na nematerijalnu baštinu. Slavonija je najpoznatija po svojem glazbenom žanru zaštićenim UNESCO-om, bećarcem, dok je u plesu najpoznatije zatvoreno kolo, o čemu će se detaljnije u poglavlju. Instrumenti koji će biti ukratko analizirani su tambura i njezine inačice.

6.1. Umijeće pjevanja i plesanja u Slavoniji

Najpoznatiji glazbeni žanrovi u Slavoniji su bećarac, napjevi uz kolo, crkveno pučko pjevanje, starogradska pjesma, proljetni ophodi, napjevi vezani uz godišnje običaje (Ceribašić, 2009., str. 195.-200.). S obzirom na opsežnost žanrova, ovdje će biti uzet u obzir najrašireniji, bećarac. Bećarac se nalazi na UNESCO-voj listi „Reprezentativnog popisa nematerijalne kulturne baštine čovječanstva” (2010. - 2011.), što ga održava u sjećanju svih generacija Slavonaca, te još uvijek, prema autorima knjige, „nije potonuo u konzumeristički folklorizam!” Bećarac je način pjevanja gdje se pjevači izmjenjuju, nadovezuju, čak i nadmeću uz instrumentalnu pratnju, pretežito tamburašku. Podrijetlo imena dolazi iz Turske, a označava „momka samca, neženju, koji zbog toga nipošto nije bio tužan. Naprotiv, u društvu sličnih veseljaka sklonih piću i ženama (nevažno djevojkama ili udanim, bitno je da nisu stalne) za vlastitu i tuđu zabavu iz, najvjerojatnije već postojećih narodnih formi, razvio je poseban izričan koji je nakon nekoliko manje- više anonimnih stoljeća u novom mileniju prepoznat kao osobito vrijedna nematerijalna baština čovječanstva” (Turistička zajednica Grada Pleternice, 2019., str. 88.). Povijesno su bećari bili graničari Vojne granice, koji su kratili vrijeme po čardacima, dok je profani karakter bećaraca započeo među redovnicima, u srijemskim samostanima. U toj profanoj formi se zapravo krije himnički karakter, tako da je bećarac zapravo himna koja slavi život (Turistička zajednica Grada Pleternice, 2019., str. 88.).

Tradicionalno se očekuje da pjevači budu domišljati i individualiziraju svoju izvedbu u tekstualnom i glazbenom pogledu. Podrijetlo vuče od natpjevavanja u kolu, koje je dokumentirano u izvorima od sredine 19. stoljeća i nadalje. Za razliku od ojkanja, bećarac nije ugrožen jer je popularan i među mlađim generacijama. Bećarac je 2007. upisan u nacionalni registar kulturne baštine, a 2011. u UNESCO-ov Reprezentativni popis, potaknut ublažavanjem takvog razvoja standardizacije i komercijalizacije. Upisivanjem na spomenutu listu i registar potaknuo je i ostale dijelove Hrvatske da se pridruže u predstavljanju bećarca na festivalima, poput Slunjska večer bećarca ili Bećarfest u Babinoj Gredi i dr. Pojavljuje se sve više videozapisa na internetu, kao i mrežnih stranica gdje ljudi prikupljaju i razmjenjuju novoosmišljene i postojeće bećarce. Važnu ulogu u očuvanju bećarca, osim UNESCO-a, imali su Savez kulturno-umjetničkih društava Slavonije i Baranje, Folklorni ansambl Broda, kao i konzervatorski odjeli u Osijeku, Vukovaru i Slavonskom brodu, koji su uz Ministarstvo kulture i medija, kao i županije, pružili stručnu i logističku potporu nositeljima tradicije u očuvanju bećarca, ujedno potičući projekte kako bi se lakše financirali. Primjer bećarca:

„Vesela sam, fala dragom Bogu,
kudgod idem, zapivat mogu”
„Dika me je volio i voli,
a ja njega sve me srce boli”
(Pšihistal, Dimšić, 2022., str. 209.)

Plesna tradicija nizinske Hrvatske (Slavonija, Baranja i Srijem) pretežito se temelji na zatvorenom kolu, koje može imati i nekoliko stotina plesača u više koncentričnih kola, a specifičan je oblik zbog načina prihvaćanja plesača tako da se prihvate ruke onih koji se žele pridružiti u kolo (Sremac, 2009., str. 231. -234.).

Slika 14: Slavonsko kolo

Izvor: <https://www.lindjo.hr/ples/127/d4fd17/plesovi-iz-slavonije> (24. travnja 2024.)

6.2. Tradicijska znanja i umijeća u Slavoniji

Tradicijska znanja i umijeća u Slavoniji predstavljaju umijeće sviranja tradicijskih instrumenata, tradicija izrade muških i ženskih nošnji, izrada slavonskog kulena, zlatovez, urarska tradicija i dječje igre. Najprije će biti predstavljeni tradicionalni instrumenti Slavonije.

Tambura ili tamburica zapravo je instrument istočnjačkog podrijetla, originalno *tambur*, sastoji se od trupa, vrata i glave, trbušastog, polukružnog oblika izdubljenog iz drva. Sviranje na tamburi u narodu se naziva *tamburanje*, dok je svirač *tamburaš*. U folkloru se upotrebljava solistički za pratnju pjevanja ili plesa, razbijanja osjećaja usamljenosti (to je podrijetlo jedne od inačica, tambure samice ili dangubice). „Tambura je naše najraširenije narodno glazbalo, jedino koje se u posljednjih stotinu i pedeset godina razvilo od običnog folklornog glazbala u kulturno-umjetnički instrument” (Njikoš, 2011., str. 5.). Na područje Slavonije došla je s Turcima između 14. i 15. stoljeća. Postoje razne inačice, jedna od njih je već spomenuta samica, ali još postoje bisernica, brač, bugarija, čelović, berde i dr. (<https://proleksis.lzmk.hr/48321/>, 24. travnja 2024.). Na sljedećoj slici s lijeva na desno prikazani su bisernica, brač i bugarija.

Slika 15: Tambura

Izvor: <https://proleksis.lzmk.hr/48321/> (24. travnja 2024.)

Tambura samica ima posebnu tehniku sviranja, postoji u Slavoniji, Baranji, Lici, Sjevernoj Hrvatskoj i Gorskom kotaru te Dalmaciji. Ovo je arhaični oblik tambure, „ima četiri žice ugođene na način da su donje dvije žice ugođene na isti ton (osnovni ton samice), a gornje dvije žice također na isti ton, ali za kvartu niže od osnovnog tona samice” (<https://tradicionalniinstrumenti.blogspot.com/2015/07/naziv-samica-danguba-dangubica.html>, 24. travnja 2024.).

Slika 16: Tambura samica

Izvor: <https://tradicionalniinstrumenti.blogspot.com/2015/07/naziv-samica-danguba-dangubica.html> (24. travnja 2024.)

Bisernica ili prim je najmanje glazbalo u porodici tambura. Može biti u obliku gitare ili polukruškasta, sadrži dulji vrat s prečnicama s četiri para (ili tri u novijim inačicama) čeličnih žica (<https://www.kudsskzh.ch/index.php/hr/ostali-sadrzaji/134-vrste-tamburaskih-instrumenata>, 24. travnja 2024.).

Brač ili kontra je instrument tamburaškog orkestra koji je drugi po veličini, svira glavnu melodiju i povremeno solo dionice te ritam. Kao i dosadašnje inačice tambure, svira se tehnikom trzanja (<https://www.kudsskzh.ch/index.php/hr/ostali-sadrzaji/134-vrste-tamburaskih-instrumenata>, 24. travnja 2024.).

Bugarija ili kontra je gitarastog oblika, slična braču i čelu. Glavna uloga bugarije je davanje ritma cijelom orkestru (<https://www.kudsskzh.ch/index.php/hr/ostali-sadrzaji/134-vrste-tamburaskih-instrumenata>, 24. travnja 2024.).

Berde (bas ili begeš) najveći je tamburaški instrument u orkestru, mora ga se svirati stojeći. Na dubokom zvuku doima se kao temelj zvuka cijelog orkestra (<https://www.kudsskzh.ch/index.php/hr/ostali-sadrzaji/134-vrste-tamburaskih-instrumenata>, 24. travnja 2024.).

Nakon predstavljenih tradicijskih instrumenata, sljedeće na redu je umijeće izrade tradicionalnih nošnji. Jedna od interesantnih izjava putopisca Friedricha Wilhelma von Taubea o Slavoniji i izgledu Slavonaca tijekom 18. i 19. stoljeća: „Prost narod sedi na zemlji prekrivenih nogu i pušta bradu da mu raste bez potsecanja. Međutim, otmeni ljudi nose samo pun zavijen brk (knebelbart), kao grenadiri u Nemačkoj. Ljudi se nose većinom pola turski pola mađarski.” (Kolić-Klikić, 2015., str. 13.). Taube je također prolazio kroz Daruvar (tada Podborje) i Pakrac, gdje je spomenuo da se nalaze njemački krojači, farbači koji od domaće vune rade odjeću za narod (Kolić-Klikić, 2015., str. 13.). Postojala je razlika između težačke, zemljoradničke odjeće i odjeće za svečane prigode. Slavonska nošnja nije jedinstvena, svaki kraj je imao svoje inačice tradicionalne nošnje, ali općenito „u prvoj polovici 19. stoljeća kod seoskog je puka narodna nošnja bila osnovna odjeća. Nosila se radnim danom i blagdanom, a razlikovala se po sirovini od koje se tkalo platno, vrsti tkanja, mjestu na kojem se izvodio ukras i bogatstvu ukrasa. Do polovice 19. stoljeća za izradu muške narodne nošnje, kao i za ostale tekstilne predmete potrebne kućanstvu, koristilo se laneno i konopljano tkanje”. (Kolić-Klikić, 2015., str. 31.)

Osnovno odijelo muškarca nazivalo se *rubina* ili *rub'na*, to je u nekim dijelovima označavalo samo košulju, dok je u nekim dijelovima bio zajednički naziv za cijelu opravu, koja se sastojala od *košulja* i *gaća*, odnosno platnenih hlača. *Košulja* se oblačila na gornji dio tijela, njezin donji kraj sezao je preko bokova do polovine natkoljenice te je završavao ukrasnom kukičanom čipkom ili običnim rubom. *Gaće* su se nosile na donjem dijelu tijela, a kraj nogavica je sezao ispod gležnja. Osim navedenih *rubina* muškarci su za svečane prigode oblačili i *prsluk* (*lajbek*) koji se kupovao kod krojača ili *šnajdera*, a bio je sašiven od sukna, pliša ili štofa u modroj, crnoj ili smeđoj boji. Čizme su se kupovale kod čizmara, a šešir (*škrlak*) kupovao se najčešće na sajmovima gdje su ih prodavali klobučari (<https://www.hrvatskifolklor.net/php/narodnenosnjehrvatskehf.php>, 24. travnja 2024.).

Ženska narodna nošnja sastojala se od bluze ili opleće i *suknje* ili *robače*, osnovu odijela činila je *košulja* ili *rubina* (Kolić-Klikić, 2007., str. 13.). Bluza je bila dekorirana

crvenim pamučnim koncem kojim bi se izvezli ukrasi na rukavima. Od kupovnog crnog materijala bi jedino sašile *pregaču* ili *fertun*.

Za razliku od drugih narodnih nošnji, slavonska nošnja pretežito je bila od bijelog platna, jedino su muške gaće bile šire i dužih nogavica, ukrašene bijelim šupljikavim vezom, koji se također nalazio i na rubu košulje. Zimi su se nosili vuneni kaput i čarape, a za obuću opanke (<https://www.hrvatskifolklor.net/php/narodnenosnjehrvatskehf.php>, 24. travnja 2024.).

Slika 17: Narodne nošnje Donjeg Miholjca

Izvor: <https://www.flickr.com/photos/185271730@N03/49028109022/in/album-72157711678741171/> (24. travnja 2024.)

Tradicionalna izrada slavonskog kulena ili kulina, kao trajne fermentirane kobasice, pojavljuje se pod tim nazivom 1768. u pjesmi Vida Došena, koji je bio svećenik iz okolice Slavonskog Broda, točnije, mjesta Dubovik, dok je pod nazivom kulin spomenut 1823. u *Zapovistima babogredske kumpanije* u kojima piše „vojne vlasti Vojne krajine babogredske satnije kažnjavaju za ukradene kobasice i kulinove” (Senčić,

2015., str. 15.). Izvedenica riječi potječe iz praslavenskog govora, gdje je riječ *kul* označavala nešto okruglo, tako nastaje i hrvatska riječ *kulja* (želudac), *kuljav* („trudan”) i *kuljati* (puniti) (Senčić, 2015., str. 15.). Cilj izrade kulena bio je očuvanje mesa od kvarenja. Tijekom Austro-Ugarske Monarhije vojne vlasti su poticale razvoj OPG-ova (Obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava), a na opustošene hrvatske krajeve od Turaka naseljavaju se razni narodi, kao što su Nijemci, Slovaci, Talijani, Mađari i Česi, koji su često bili mesari. Hrvatski mladići su odlazili u inozemstvo kako bi izučili mesarski zanat i tako nastaju specifični suhomesnati proizvodi poput šunke, kobasice i kulena (Senčić, 2015., str. 16.). Uobičajeno je od jedne slavonske svinje, tzv. Fajferice, napraviti jedan kulen (Senčić, 2015., str. 17.). Što se tiče procesa izrade kulena, prema svećeniku i etnografu Josipu Lovreću: „u kulen izbiraju najlipše meso, ne sicaju, već režu, osole, opapre, nameću puno crivo, što bolje mogu. Kulen metnu u komad stare mriže, kada oće sušit; samo mora ležat osam dana na osoljenom mesu. Onda ga u mriži obise u odžak sa drugim mesom. Ljudi nadvaju kulinje” (Senčić, 2015., str. 17.).

Slika 18: Slavonski kulen

Izvor: <https://gospodarstvo-ferbezar.com/slavonski-kulen> (24. travnja 2024.)

Zlatovez je još jedno umijeće, koje je poteklo iz Male Azije, kada su Rimljani preuzeli to znanje. Najpoznatije razdoblje po zlatovezu je barok, vezle su se cvjetne grane i krupni cvjetovi u različitim bojama. Takvi detalji nalazili su se na odjeći svećenstva i visokog feudalnog društva. Zlatovez svoj prvi vrhunac u Europi dostiže u 15. stoljeću, a onda u 17. i 18. stoljeću, dok se u 19. stoljeću organiziraju i tečajevi zlatoveza (Juzbašić, 2018., str. 13.). Na području Hrvatske, zlatovez populariziraju ženski samostanski redovi u sjevernoj Hrvatskoj. Zlatovez se koristio za ukrašavanje raznih predmeta, poput zastava, grbova, odjeće sudaca i vojnih odora (Juzbašić, 2018., str. 14.). U istočnoj Hrvatskoj ženska oglavlja sadržavala su zlatovez, za razliku od austrijskih zlatnih kapica iz Linza, koje dijele karakteristike s hrvatskim oglavljem, a oglavlje s područja istočne Hrvatske bilo je napravljeno od rubaca koji su složeni tako da oblikuju kapice i gornji rubac se ukrašavao zlatovezom (Juzbašić, 2018., str. 16.). Zlatovez je u istočnu Hrvatsku donio Josip Juraj Strossmayer, koji je pozvao majku Mariju Tereziju Scherer iz Švicarske, koja je u Đakovu osnovala Red sestara Sv. Križa. Nakon njihovog dolaska počelo je ukrašavanje i izrađivanje liturgijskog ruha i drugih tekstilnih i netekstilnih predmeta vezanih uz liturgiju (Juzbašić, 2018., str. 19.).

Slika 19: Slavonski zlatovez

Izvor: <https://www.slavonski-rucni-rad.com/hr/zlatovez/zlatovez-boca-za-rakiju/> (24. travnja 2024.)

Urarska tradicija u Slavoniji prati se tek nakon oslobođenja od Turaka. U 16. i 17. stoljeća u Osijeku su bili poznati samo javni satovi koje spominju razni putopisci (Horvat, 1983., str. 9.). Osijek je kroz povijest imao odlične urare i bravare, poput *Georga Sieghardta*, *Thoma Moillieta*, *Antuna Webera*, *Paula Krakera* i drugih, koji su se brinuli za razne velike satne mehanizme u gradu Osijeku, poput *Sunčanog sata* u Franjevačkom samostanu, javnog sata na tornju Glavne straže i sata na tvrđavnoj župnoj crkvi (Horvat, 1983., str. 9.). Urarski zanat često se prenosio s generacije na generaciju, tako ga je i Paul Kraker prenio na svoje sinove Karla i Franju (Horvat, 1983., 10). Muzej Slavonije ima glavnu ulogu u očuvanju zbirki satova koji daju uvid u dva i pol stoljeća urarstva u Osijeku (Horvat, 1983., str. 11.).

6.3. Etničke skupine i jezici u Slavoniji

Slavonija je bogata raznim etničkim skupinama, od kojih se mogu izdvojiti povijesne skupine poput Šokaca i Roma, ali i one većinskih manjina poput Mađara, Nijemaca, Slovaka i drugih. Službeni jezik u Slavoniji je hrvatski, štokavski dijalekt, ali se govori slavonskim dijalektom. Slavonski dijalekt je jedan od četiri štokavska dijalekta, ostali su zapadni, istočnobosanski, istočnohercegovačko-krajiški (<https://enciklopedija.hr/clanak/stokavsko-narjecje>, 24. travnja 2024.). Slavonski dijalekt koristi se u posavskoj i podravskoj zoni Hrvatske, manje u Baranji i Bačkoj te u Mađarskoj. Karakteristike tog dijalekta su sljedeće: „različiti su refleksi jata: ikavski (vinac), ekavski (pena), rjeđe ikavsko-jekavski (žlib – vjera), ikavsko-ekavski (cvit – mesec), sačuvani jat i (i)jekavski. Uglavnom je taj dijalekt šćakavski (ognjišće), ali na jugu, jugoistoku i istoku dijalekt je štakavski (ognjište). Glavnina dijalekta ima tip more, istočniji govori tip može.” (<https://enciklopedija.hr/clanak/stokavsko-narjecje>, 24. travnja 2024.). Postoje mnoge riječi koje su nastale pod stranim utjecajima, poput *pendžer* (prozor), *kecelja* (pregača), *hoklica* (niska stolica bez naslona), *odžak* (dimnjak) (<https://enciklopedija.hr/clanak/stokavsko-narjecje>, 24. travnja 2024.). Za svrhu ovog diplomskog rada bit će obrađene skupine Šokaca i Roma općenito, s obzirom da je teško pronaći znanstvene radove o Romima specifične za područje Slavonije.

Romi su narod indijskog podrijetla koji su rasprostranjeni po cijelom svijetu, a u Hrvatskoj su najviše koncentrirani u regijama Sjeverna Hrvatska i Istočna Hrvatska. Slavonija i Baranja imaju više saveza i udruga Roma, kao što su:

- Udruga baranjskih Roma, Beli Manastir
- Romska udruga „Sara“ Torjanci, Torjanci
- Romski resursni centar, Darda
- Udruga baranjskih Roma „Napredak“, Bolman (<https://pravamanjina.gov.hr/nacionalne-manjine/nacionalne-manjine-u-republici-hrvatskoj/romi/371>, 24. travnja 2024.)

Podrijetlo naziva *Rom* znači *čovjek* (<https://www.enciklopedija.hr/clanak/romi>, 24. travnja 2024.), što je 1970-ih godina svjetska romska institucija odlučila da će to biti službeni etnonim. Rome nazivaju mnogim pogrđnim imenima poput *Cigani*, *Zigeuner* na njemačkom i *Tziganes* na francuskom jeziku. Prezimena romskih skupina često su izvedena od zanata „Kotlari (Kalderaši), Lovari i Džambazi (tj. konjari), Mečkari (Ursari), Zlatari (Aurari), Rudari (Bajaši), Kovači, Perajari i sl.” (<https://www.enciklopedija.hr/clanak/romi>, 24. travnja 2024.). Najveće romske skupine došle su u Hrvatsku iz Rumunjske u 19. stoljeću, što je povezano s ukinućem ropstva Roma u Rumunjskoj 1855. Romi iz Rumunjske, pripadnici skupine Koritara, naselili su Međimurje i Podravinu, te zajedno s već nastanjenim Kalderašima i Lovarima čine jezgru romskog naroda suvremene Hrvatske. Romi su predstavljeni kroz manifestacije poput *Gastro manifestacija nacionalnih manjina u organizaciji Udruge Nijemaca i Austrijanaca Sirač*, pod kojom su predstavljene i gastronomske delicije romske zajednice (<https://www.sirac.hr/7-gastro-manifestacija-nacionalnih-manjina-i-dan-njemacke-i-austrijske-kulture/>, 24. travnja 2024.). Romi imaju vlastiti romski jezik, koji pripada indoarijskoj grani indoiranske skupine indoeuropskih jezika (sličan urdskom, hindskom, radžastanskom...) (<https://www.enciklopedija.hr/clanak/romi>, 24. travnja 2024.).

Slika 20: Romi

Izvor: <https://grubisnopolje.hr/novosti/detaljnije/romi-su-i-u-grubisnom-polju-ukljuceni-u-sve-pore-zivota> (24. travnja 2024.)

Stručnjaci se ne mogu složiti oko podrijetla i imena Šokaca, postoje mnoge teorije, od one koju je krajem 18. stoljeća iznio Matija Petar Katančić kako riječ *Šokac* potječe iz jezika starosjeditelja antičke Panonije, postoji i teorija da se radi o *Antima* koje su Albanci zvali *Shqa* (čita se ška) s dodatkom sufiksa -ac (Rem, 1993., str. 8.). Šokci su se nastanili u Slavoniji, potom u Srijemu, Baranji, Bačkoj i Banatu, a to dokazuje, barem na slavonskom predjelu, naziv nizinskog dijela Slavonije - Šokadija (Rem, 1993., str. 8.). Inačice naziv *Šokac* korištene su u književnosti, koristio ih je Josip Kozarac, Ilija Okrugić dramom „Šokica” iz 1884., tako „Okrugićeva „Šokica” označava, možemo reći, inauguraciju šokačkog nazivlja u hrvatskoj književnosti, dok u Ignjatovićevoj „Patnici” nalazimo prvi spomen šokačkog imena u srpskoj književnosti.” (Rem, 1993., str. 9.). Valpovčanin Matija Petar Katančić naziv *Šokac* je usporedio s planinom Succus, koja je dijelila Tračane od Ilira, tada Ilire zovu Succu, otud Sukci i na kraju Šokci (Rem, 1993., str. 9.).

Slika 21: Šokci

Izvor: <https://www.facebook.com/616757825049107/photos/tko-su-%C5%A1okci-narodna-etni%C4%8Dka-skupina-%C5%A1okci-starinom-su-potomci-ilira-naziv-%C5%A1okac/910360972355456/>
(24. travnja 2024.)

6.4. Kulturne manifestacije u Slavoniji

Slavonija je bogata kulturnim manifestacijama, ali će biti izdvojene one koje su značajnije posjećene, poput Osječkog ljeta kulture, Godišnjeg proljetnog ophoda kraljice ili ljelje iz Gorjana, Vinkovačkih jeseni i Đakovačkih vezova.

Osječko ljeto kulture ili OLJK, s obzirom da nije objavljen raspored za 2024., bit će analizirano iz 2023. Manifestacija započinje u lipnju i traje do početka rujna. Tijekom cijelog ljeta osigurane su kazališne predstave, plesni događaji, radionice, umjetničke izložbe i filmovi na otvorenom (<https://sib.net.hr/dogadjanja/istaknuta/4358413/najavljen-bogat-program-osjeckog-ljeta-kulture-koje-ce-i-ove-godine-trajati-dva-mjeseca-i-svi-su-sadrzaji-besplatni/>, 24. travnja 2024.). Prema službenoj stranici Turističke zajednice Osijek: „kvalitetom izvođača parira

poznatim sličnim kazališnim festivalima na području Hrvatske i šire. Najveće kazališne uspješnice na razini Hrvatske vrlo vjerojatno će biti pozvani i gostovati na OLJK-u, kao i brojni glazbeni sastavi, filmovi, performansi i izložbe iz cijelog svijeta.” (<https://www.tzosijek.hr/osjecko-ljeto-kulture-1200>, 24. travnja 2024.).

Godišnji proljetni ophod kraljice ili ljelje iz Gorjana održava se u selu Gorjani u blizini Đakova. Događaj se odvija oko blagdana Duhova i procesija teče tako da djevojke obučene u narodne nošnje s velikim dekoriranim šeširima i sabljama obilaze sela i izvode ritualni ples, uz pratnju tamburaša i bećaraca. Djevojke koje su obučene u bijele vijence naziva *kraljicama*, dok druge koje nose šešire ukrašene cvjetovima, *kraljičarima*. Događaj je potekao od legende da su se gorjanske žene za vrijeme turske opsade obukle u muškarce sa sabljama i tako preplašile tursku vojsku, koja je mislila da vidi duhove (<https://croatia.hr/hr-hr/unesco/godisnji-proljetni-ophod-kraljice-ili-ljelje-iz-gorjana>, 24. travnja 2024.). Ljelje je najviše proslavio KUD „Gorjanac”, koji je osnovan 1966. i kroz 45 godina postojanja gostovali su na brojnim smotrama folkloru u Hrvatskoj (Lović, 2012., str. 14.).

Slika 22: Kraljice ili ljelje iz Gorjana

Izvor: <https://croatia.hr/hr-hr/unesco/godisnji-proljetni-ophod-kraljice-ili-ljelje-iz-gorjana> (24. travnja 2024.)

Vinkovačke jeseni su primarno motivirane ljepotom Slavonije i bjelinom narodnih nošnji. Prema njihovoj službenoj stranici, rečenica kojom se mogu Vinkovačke jeseni definirati je: „To je smotra koja teži trajnoj afirmaciji izvornoga kulturnoumjetničkoga narodnoga stvaralaštva temeljenoga na bogatoj baštini naroda vinkovačkoga kraja i cijele Hrvatske” (<https://vinkovackejesenih.hr/o-nama/>, 24. travnja 2024.).

Đakovački vezovi se održavaju od srpnja 1967. Svakog ljeta se u Đakovu pod ovom manifestacijom okupljaju stotine folklornih društava i sudionika koji čuvaju tradiciju Slavonije, tradiciju nošnji, plesa i pjesme. Posjetitelji mogu uživati u slavonskoj kuhinji, glazbenim i plesnim programima, turističkim priredbama i folkloru (<https://djakovackivezovi.hr/>, 24. travnja 2024.).

7. SURADNJA ISTRE I SLAVONIJE

U ovom poglavlju bit će definirani primjeri dosadašnje suradnje na području kulture i turizma između Istre i Slavonije, poput predstava, panela, smotri i manifestacija, dok će se pod potpoglavljem *Mogućnosti suradnje u budućnosti* predstaviti ideja autora ovog diplomskog rada, kako bi se ove dvije važne hrvatske regije mogle povezati u kulturi i turizmu za ostvarenje obostrane koristi.

7.1. Dosadašnja suradnja na području kulture i turizma

Istra i Slavonija imaju suradnju na manjoj razini, npr. kroz pojedine općine ili gradove, ali manjkaju na području regionalnih i županijskih manifestacija koje se predstavljaju u svakoj od regija. Neki od pronađenih primjera tijekom godina su:

- Povelja suradnje sa SRD-om „Grma” Funtana i EZU Trofej Osijek (ribolov) (<https://www.glas-slavonije.hr/415876/3/Povelja-suradnje-Slavonaca-i-Istrana>, 24. travnja 2024.)
- Predstava „Bambi” u koprodukciji Gradskog kazališta Požega i Teatra Naranča iz Pule (kazalište) (<https://www.034portal.hr/index.php?id=28182>, 24. travnja 2024.)
- Panel rasprava u Osijeku „Turizam i lokalni proizvodi” te predstavljanje gastronomskih proizvoda Istre u Osijeku (<https://radio.hrt.hr/radio-osijek/vijesti/suradnja-slavonije-i-istre-turizam-i-lokalni-proizvodi-3767725>, 24. travnja 2024.)
- „Dani Slavonije i Domaće je Domaće u Rovinju” (<https://www.istra.hr/hr/kalendar/23684>, 24. travnja 2024.)
- Međunarodna smotra „Čuvajmo običaje zavičaja - Velika 2019” (<https://www.glasistre.hr/istra/istarske-delicije-i-melos-u-slavoniji-589642>, 24. travnja 2024.)
- Manifestacija „Slavonski gušti - Slavonijo, zemljo plemenita” u Puli (<https://www.glas-slavonije.hr/206048/4/Slavonski-gusti-u-Puli>, 24. travnja 2024.)

- Presentacija „Slavonska košarica” u Istri (<https://www.regionalexpress.hr/site/more/prezentacija-slavonska-kosharica-u-istri#>, 24. travnja 2024.)
- Razmjena iskustva turističkih djelatnika iz Istre i Slavonije (<https://www.samopozitivno.com/razmjena-iskustava-turistickih-djelatnika-iz-istre-slavonije/>, 24. travnja 2024.)
- Manifestacija „Okusi Istre” u Novoj Gradiški (<https://radiong.hr/spoj-slavonije-i-istre-u-slavonskom-ducanu-odrzana-manifestacija-dani-istre/>, 24. travnja 2024.)

Za svrhu ovog diplomskog rada bit će objašnjeni „Dani Slavonije i Domaće je domaće u Rovinju” i manifestacija „Slavonski gušti - Slavonijo, zemljo plemenita” kao dva primjera predstavljanja slavonske kulture u Istri, točnije Puli i Rovinju, dok će za predstavljanje istarske kulture u Slavoniji biti objašnjena manifestacija „Okusi Istre” u Novoj Gradiški i Povelja suradnje sa SRD-om „Grma” Funtana i EZU Trofej Osijek.

Dani Slavonije i Domaće je domaće održava se kao sajamska manifestacija „izložbeno-prodajnog, edukacijskog i humanitarnog karaktera uz gastro ponudu domaće slavonske kuhinje, prezentaciju spravljanja starinskih slavonskih kolača (poderane gaće), demonstraciju spravljanja slavonskih čvaraka i prihodni kulturno-umjetnički program” (<https://www.istra.hr/hr/kalendar/23684>, 24. travnja 2024.). Udruga branitelja proizvođača Panonija je u Rovinju predstavila slavonske delicije, poput čvaraka, kulena, pekmeza, meda, rakija i drugih domaćih proizvoda, koji su pripremljeni na tradicionalan i ekološki prihvatljiv način (<https://www.istra.hr/hr/kalendar/23684>, 24. travnja 2024.). Uz ovu manifestaciju održala se manifestacija „Slavonski gušti” u Puli. Antun Žagar, predsjednik Skupštine Vukovarsko-srijemske županije predstavio je projekt „Slavonski gušti” i izjavio „Uz naš kulen i tamburu, u Istri se osjećamo kao doma” (<https://www.istra-istria.hr/hr/clanci/istarska-zupanija-novosti/8145/slavonija-u-istri-odrzavanje-manifestacije-slavonski-gusti-u-puli/>, 24. travnja 2024.). Ta manifestacija bila je prijedlog podružnica Hrvatske matice iseljenika u Vukovaru i Puli, kao i direktora turističke zajednice u Županji, a cilj je bio predstaviti tradicionalne slavonske posebnosti kroz gastro-obrtničke proizvode u gradu Puli (<https://www.istra-istria.hr/hr/clanci/istarska-zupanija-novosti/8145/slavonija-u-istri-odrzavanje->

[manifestacije-slavonski-gusti-u-puli/](#), 24. travnja 2024.). Manifestacija se održala u kolovozu 2013. na pulskoj tržnici, goste su zabavljali tamburaši i kuhao se čobanac i druge slavonske delicije, a ljudi su se uspjeli upoznati s lokalnim običajima i kulturnom baštinom Slavonije.

Druga dva primjera predstavljanja istarske kulture u Slavoniji su održani u Novoj Gradiški i Osijeku. Nova Gradiška je organizirala manifestaciju „Okusi Istre” kako bi promovirala seoska istarska domaćinstva i približila lokalnom stanovništvu kulturu Istre. To je zamišljeno unutar projekta „Okusi Istre u slavonskom dućanu” i cilj je bio produženje turističke sezone kroz agroturizam, tako da je Općina Kanfanar predstavila suhomesnate proizvode napravljene od boškarina, maslinovo ulje, tjesteninu fuži, rakije, vina i umjetnička djela koja su prikazivala ruralnu Istru i priobalje. Općina Kanfanar ima dugogodišnju suradnju s Općinom Rešetari, tako da se ta suradnja proširila na Novu Gradišku. Manifestacija je bilo vrlo uspješna, rezultiravši brojnim posjetiteljima i interesom lokalnog i šireg stanovništva za istarske proizvode (<https://radiong.hr/spoj-slavonije-i-istre-u-slavonskom-ducanu-odrzana-manifestacija-dani-istre/>, 24. travnja 2024.). Drugi primjer je interesantan jer spaja umijeće ribolova i gastronomiju dviju hrvatskih regija, Istre kao morskog i riječnog ribolova i Slavonije kao riječnog ribolova. *Zajednica športskih ribolovnih društava Osijek* potpisala je Povelju suradnje sa *SRD-om (Sportskim ribolovnim društvom) „Grma” Funtana* i *EZU Trofej Osijek* (<https://www.glas-slavonije.hr/415876/3/Povelja-suradnje-Slavonaca-i-Istrana>, 24. travnja 2024.). Ljubav prema sportu je povezala istočni i zapadni kraj Hrvatske i otvorila put za daljnju suradnju na području sporta i turizma Istre i Slavonije.

7.2. Mogućnosti suradnje u budućnosti

Dosadašnja navedena suradnja temeljila se na povremenoj suradnji Istre i Slavonije, koja se ne održava u redovitim, godišnjim intervalima, već jednokratno. Sljedeće mogućnosti suradnje su hipotetske, u slučaju da se poklapaju s postojećima,

ne mora značiti da taj koncept ne može biti primijenjen u drugačijoj varijanti unutar iste kategorije suradnje. Mogućnosti suradnje bit će podijeljene na šest stavki, a one su:

- Virtualne razmjene i radionice
- Kulturni festivali
- Edukativni turizam
- Umjetničke kolaboracije
- Stipendije i razmjene studenata
- Digitalna arhiva.

Prva na redu, virtualna razmjena i radionice, mogla bi se organizirati u obliku online seminara, tečajeva ili radionica s ciljem edukacije sudionika o nematerijalnoj baštini obiju regija. Program bi se temeljio na interaktivnim simulacijama i proučavanju slučaja, kao i konceptu gamifikacije, kako bi naglasila interaktivnost i povećao angažman sudionika. Sadržaj bi bio prilagođen različitim ciljnim skupinama, od školske dobi do stručnjaka, dok bi se autentičnost informacija osigurala uključivanjem i suradnjom s lokalnim stručnjacima. Ovaj oblik razmjene može biti interdisciplinaran, kako bi se omogućilo bolje razumijevanje nematerijalne baštine, a kontinuirani uspjeh i relevantnost osigurali bi se uključivanjem lokalne zajednice, koja bi svojom ljubavlju prema zajednici poticala daljnje održavanje projekta.

Drugi primjer je kulturni festival, koji bi predstavljao glazbu, ples, umjetnost i tradiciju Istre i Slavonije. S obzirom da je cilj suradnja dviju regija, festival bi se mogao održavati naizmjenično u Istri i Slavoniji, u većim gradovima poput Pule i Osijeka, s tematskim fokusom koji bi se svake godine mijenjao i predstavljao druge aspekte nematerijalne baštine. Lokalna zajednica ima veliku ulogu u ovom obliku suradnje, tako da njihovo uključivanje osigurava autentičnost programa. Mogu biti uključeni i interaktivni elementi poput radionica i demonstracija tradicionalnih vještina koje bi obogatile iskustvo posjetitelja. Korištenjem lokalnih resursa i ekološki prihvatljivih praksi osigurala bi se dugoročna održivost festivala. S obzirom na potencijalno veći broj uključenih škola i učenika, potrebno je aktualizirati festival i koristiti suvremene tehnologije poput AR i VR instalacija, kao i interaktivne edukativne programe koji bi zaintrigirali mlađu generaciju. Marketing bi bio primarna stavka, koja će dodatno privući mladu publiku,

koristeći društvene mreže i video uratke na Tik Toku i Instagramu, kao i suradnja s lokalnim turističkim agencijama, koje će osigurati vidljivost i privlačnost festivala.

Treći primjer je edukativni turizam. Ovaj program bi se mogao razviti uz pomoć Europske unije, koristeći njihova sredstva i edukacijske programe i edukacijske kanale. Program bi uključivao posjete kulturnim institucijama i lokacijama nematerijalne baštine s vodičima i edukativnim materijalima, kao i uz sudjelovanje lokalne zajednice, što bi omogućilo autentičnost iskustva. S obzirom na neopipljivost nematerijalne baštine, fizička lokacija odnosi se na kulturni centar ili lokaciju gdje će stručnjaci objašnjavati i demonstrirati umijeće izrade ili izvođenja te na taj način prenositi znanje prisutnima. Povratne informacije od sudionika i redovita evaluacija omogućile bi kontinuirano unapređenje programa. Kao i svi primjeri koji su navedeni i koji će biti navedeni, otvaraju mogućnost stvaranja potražnje za radnim mjestima i promociju lokalne ekonomije.

Četvrti primjer su umjetničke kolaboracije. Umjetnici iz Slavonije i Istre mogli bi ostvariti zajedničku suradnju na projektima i izložbama. Program može biti kao i na ranijim primjerima tematski orijentiran na različite umjetničke discipline svake godine i na naizmjeničnim lokacijama unutar Slavonije i Istre, kako bi se različite zajednice zainteresirale i potaknule na razvijanje interesa za umjetnost i prenošenje znanja na druge generacije. Mogla bi se kreirati i digitalna galerija, koja bi pružila uvid u izložbu u virtualnom obliku te omogućila široj zajednici da doživi umjetnost te na takav način potakne ekonomski razvoj i promociju umjetnika i umjetnosti.

Peti primjer su stipendije i razmjene studenata, oni predstavljaju sljedeće generacije znanstvenika istraživača nematerijalne baštine, stoga bi bilo potrebno osigurati interes za to područje tako da se stipendira njihov rad u ove dvije regije. Studenti iz Slavonije mogu istraživati nematerijalnu baštinu svoje regije i predstavljati je u Istri, ali mogu i naučiti o nematerijalnoj baštini u Istri i prenijeti to znanje u Slavoniju. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli i Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku mogu osmisliti i programe za nematerijalnu baštinu koji će biti odvojeni od dosadašnjih studija i tako potaknuti njezino očuvanje od zaborava.

Šesti primjer je zajednička digitalna arhiva nematerijalne baštine Slavonije i Istre. Može se stvoriti web stranica, koja bi služila kao digitalna arhiva fotografija, snimki, dokumenata i ostalih materijala vezanih uz nematerijalnu baštinu, što bi moglo uključivati znanja izrade predmeta od lokalne važnosti, plesova, narodnih običaja i folkloru. Za osiguravanje interaktivnosti mogu se primijeniti edukativni moduli poput kvizova znanja, igara i aktivnosti za učenje, kako bi se korisnici lakše i zabavnije povezali s materijalom. Korisničko sučelje bi se moglo napraviti na lokalnim dijalektima, kako bi se osigurala njihova valorizacija. Sučelje bi još moglo sadržavati i funkcionalnosti poput komentara, ocjenjivanja i dijeljenja, što bi potaknulo diskusiju među korisnicima i interakciju. Ako bi se detaljnije razradila ova ideja, mogla bi se napraviti i mobilna aplikacija, koja bi omogućila pristup digitalnoj arhivi u pokretu, tako povećavajući dostupnost i bolje korisničko iskustvo. Volonteri bi mogli pomoći u digitalizaciji i katalogizaciji materijala, kao i u suradnji kod obogaćivanja arhive.

8. ZAKLJUČAK

Provedeno istraživanje potvrdilo je polaznu hipotezu da Istra i Slavonija ne ostvaruju dovoljnu povezanost, iako imaju dodirnih točaka u kulturi.

Prema podacima koji su predstavljeni u radu, zaključuje se da su svrha i cilj ovog rada ispunjeni. Svrha rada bila je analiza nematerijalne baštine Istre i Slavonije te usporedba zajedničkih točaka koje će se moći iskoristiti za kulturno-turističke interese obaju regija. Cilj rada bio je prikazivanje raznih elemenata nematerijalne baštine obaju regija, kako bi se dobila šira percepcija na bogatstvo i dodirne točke naizgled vrlo različitih regija Hrvatske.

Opširnim prikazom Istre i Slavonije utvrdila se obilnost nematerijalne baštine u objema regijama. Obje su bogate narodnim običajima, plesovima, načinima pjevanja, načinima izrade tradicionalnih glazbala i drugih predmeta poput satova na primjeru Osijeka. Lokalne zajednice su aktivne u očuvanju i valorizaciji nematerijalne baštine, dobar primjer su i dijalekti i etničke zajednice poput Istrorumunja, koji su prepoznati i do Engleske i Oxforda. Slavonija s druge strane posjeduje obilje narodnih običaja, poput bećarca, koji je poznat u cijeloj Hrvatskoj i šire. Obje regije imaju dugu povijest prakticiranja ovih i u radu navedenih oblika nematerijalne baštine, kao i razvijen interes mlađih generacija koje će očuvati običaje za sljedeća pokoljenja. U posljednjem poglavlju sažeta je ideja ovog diplomskog rada u obliku dosadašnje suradnje Istre i Slavonije, ali i prijedlozi na koje načine bi se mogla ostvariti kontinuirana, godišnja suradnja na raznim projektima, koji se mogu organizirati u raznim mjestima unutar Slavonije i Istre, kao i raznim platformama, koje ne moraju biti isključivo fizičke, već mogu biti online.

Istra i Slavonija imaju velik potencijal, ali nedovoljno iskorištene prilike za suradnju. Regije su na krajnjim dijelovima Hrvatske, što uz razlike u prioritetima otežavaju suradnju koja će se redovito održavati i pridonositi povezivanju ovih dviju udaljenih regija. Ovaj diplomski rad će poslužiti kao baza podataka raznih primjera

nematerijalne baštine, koji će se dalje razvijati kroz znanstvene radove i istraživanje autora.

9. POPIS LITERATURE

Knjige:

1. Ceribašić, N. (2009.). *Tradicijska glazba [Slavonije, Baranje i Srijema]: Glazbena praksa i reprezentativna glazbena baština*. Zagreb: Galerija Klovićevi dvori
2. Etnografski muzej Istre. (2019.). *Tradicijska znanja i umijeća: nematerijalna kultura Istre na nacionalnoj i UNESCO listama*. Pićan: Etnografski muzej Istre.
3. Ferrara M., Ferrara S. (2005.). *Recepti iz "Kuće o batani"*. Rovinj: Zavičajni muzej grada Rovinja.
4. Duga. (1952.). *Naša Istra*. Beograd: Štamparija "Jugoslavija"
5. Horvat, I. (1983.). *Mjerenje vremena kroz stoljeća*. Osijek: Muzej Slavonije.
6. Kolić-Klikić, V. (2015.). *Muške narodne nošnje zapadne Slavonije*. Nova Gradiška: Gradski muzej Nova Gradiška.
7. Juzbašić, J. (2018.). *Slavonski zlatovez*. Županja: Zavičajni muzej „Stjepan Gruber”
8. Kalčić, M., ur. (1983.). *Trka na prstenac*. Pula: Istarska naklada Pula.
9. Kolić-Klikić, V. (2007.). *Ženske narodne nošnje zapadne Slavonije*. Nova Gradiška: Gradski muzej.
10. Lović, I. (2012.). *Gorjanske ljelje*. Gorjani: Kulturno - umjetničko društvo „Gorjanac”.
11. Matetić-Ronjgov, I. (1961.). *Mantinjada domaćem kraju za mješoviti zbor, sole i recitatora*. Zagreb: Tisak izdavačkog odjeljenja Saveza kompozitora Jugoslavije
12. Njikoš, J. (2011.). *Povijest tambure i tamburaške glazbe*. Osijek: Šokačka grana.
13. Pernić, V. (2005.). *Istarski gunjci*. Buzet: Izdavačko poduzeće reprezent d.o.o.
14. Pšihistal, R., Dimšić, K. (2022.). *Bećarac na putu - od lokalne i nacionalne do svjetske kulturne baštine*. Osijek: Šokačka grana Osijek.
15. Rem, V. (1993.). *Tko su Šokci?* Vinkovci: Slavonska naklada „Privlačica” Vinkovci
16. Sremac, S. (2009.). *Plesna tradicija*. Zagreb: Galerija Klovićevi dvori.
17. Senčić, Đ. (2015.). *Slavonski kulen/kulin - šokačka baština i dika*. Osijek: Poljoprivredni fakultet u Osijeku.

18. Šiklić, J. (1999.). *Dvadeset godina mješovitog pjevačkog zbora Roženice*. Pazin: Matica hrvatska Pazin.
19. Turistička zajednica Grada Pleternice. (2019.). *Kulturna ruta bećarca i gange*. Pleternica: Turistička zajednica grada Pleternice
20. Zihlerl, J. (2022.). *50 godina istrorumunjskog jezika: od oxfordske Hurrenove zbirke do ISTROX projekta*. Novigrad: Muzej-Museo Lapidarium.

Članci:

Orbanić Sapundžić, N. (1997.). Suhozid - ruralna arhitektura. *Histria Antiqua*, 3/1997, str. 113.-118.

Internetski izvori

1. Barukčić, M. (2017.). Predstava "Bambi" kao poveznica između Istre i Slavonije. Dostupno na: <https://www.034portal.hr/index.php?id=28182> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
2. Biočić. (2019.). Istarske delicije i melos u Slavoniji. Dostupno na: <https://www.glasistre.hr/istra/istarske-delicije-i-melos-u-slavoniji-589642>. (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
3. Blagonić, S., Filipi, G. (2005.). Istrorumunji. Dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/2095/istrorumunji> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
4. Bukvić, S. (2022.). Spoj Slavonije i Istre: U „Slavonskom dućanu” održana manifestacija „Okusi Istre”. Dostupno na: <https://radiong.hr/spoj-slavonije-i-istre-u-slavonskom-ducanu-odrzana-manifestacija-dani-istre/> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
5. Ćuk, B. (2023.). Istarski dijalekti i jezici. Dostupno na: <https://www.poistri.eu/2023/11/istarski-dijalekti-i-jezici-ocuvanje.html> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
6. Doliner, G. (2005.). tanko i debelo. Dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1153/tanko-i-debelo> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)

7. Duraković, L. (2005.). Krasna zemljo, Istro mila. Dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1481/krasna-zemljo-istro-mila> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
8. DZS. (2024.). Dolasci i noćenja turista u 2023. Dostupno na: <https://podaci.dzs.hr/2023/hr/58169> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
9. Đakovački vezovi. (2022.). Naslovnica. Dostupno na: <https://djakovacki-vezovi.hr/> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
10. Etnografski muzej Istre. (2024.). Mih i Mišnice. Dostupno na: <http://www.iti-museum.com/hr/instrumenti/mih-i-misnice> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
11. Etnografski muzej Istre. (2024.). Sopele. Dostupno na: <http://www.iti-museum.com/hr/instrumenti/sopele> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
12. Etnografski muzej Istre. (2024.). Cindra. Dostupno na: <http://www.iti-museum.com/hr/instrumenti/detail/95/ostali-instrumenti/> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
13. Flickr. (2024.). Slavonska Podravina, okolica Donjeg Miholjca. Dostupno na: <https://www.flickr.com/photos/185271730@N03/49028109022/in/album-72157711678741171/> (Datum pristupa: 22.5.2024.)
14. Folklorno društvo Pazin. (2024.). Istarski plesovi. Dostupno na: <https://fd-pazin.hr/istarski-plesovi/> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
15. Glas Slavonije. (2013.). Slavonski gušti u Puli. Dostupno na: <https://www.glas-slavonije.hr/206048/4/Slavonski-gusti-u-Puli>. (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
16. Glas Istre. (2023.). Istarski turizam danas čini gotovo 7 % ukupnog BDP-a Republike Hrvatske, a Nijemci su najbrojniji gosti. Dostupno na: <https://www.glasistre.hr/turizam/2023/06/29/istarski-turizam-danas-cini-gotovo-7-ukupnog-bdp-a-republike-hrvatske-a-nijemci-su-najbrojniji-go-871075> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
17. Giuricin, E. (2009.). Talijanska zajednica u Istri. Dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1149/talijanska-zajednica-u-istri> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
18. Hrvatska enciklopedija. (2024.). UNESCO. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/unesco> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)

19. Hrvatska enciklopedija. (2024.). Istra. Dostupno na: <https://enciklopedija.hr/clanak/28002> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
20. Hrvatska enciklopedija. (2024.). Slavonija. Dostupno na: <https://enciklopedija.hr/clanak/slavonija> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
21. Hrvatski folklor. (2024.). Narodne nošnje Hrvatske. Dostupno na: (<https://www.hrvatskifolklor.net/php/narodnenosnjehrvatskehf.php> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
22. Hrvatska enciklopedija. (2024.). Štokavsko narječje. Dostupno na: <https://enciklopedija.hr/clanak/stokavsko-narjecje> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
23. Hrvatska enciklopedija. (2024.). Romi. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/romi> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
24. Hrvatska turistička zajednica. (2024.). Godišnji proljetni ophod kraljice ili ljelje iz Gorjana. Dostupno na: <https://croatia.hr/hr-hr/unesco/godisnji-proljetni-ophod-kraljice-ili-ljelje-iz-gorjana> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
25. Istra Inspirir. (2017.). Crispo. Dostupno na: <https://www.istrainspirit.hr/event/crispo/> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
26. Istra Inspirir. (2017.). Spacio. Dostupno na: <https://www.istrainspirit.hr/event/spacio/> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
27. Istra Inspirir. (2017.). Jules Verne: bijeg iz kaštela. Dostupno na: <https://www.istrainspirit.hr/event/jules-verne-bijeg-iz-kastela/> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
28. Istra Inspirir. (2017.). Iustitia. Dostupno na: <https://www.istrainspirit.hr/event/iustitia/> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
29. Istra Inspirir. (2017.). Morganovo blago. Dostupno na: <https://www.istrainspirit.hr/event/morganovo-bлаго/> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
30. Istra Inspirir. (2017.). Buzet po starinski. Dostupno na: <https://www.istrainspirit.hr/event/buzet/> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)

31. Istra Inspirit. (2017.). Vještica Mare. Dostupno na: <https://www.istrainspirit.hr/event/vjestica-mare/> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
32. Istra Inspirit. (2017.). Poreč Open Air Festival. Dostupno na: <https://www.istrainspirit.hr/festival/porec-open-air-festival-2/> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
33. Istra Inspirit. (2017.). Rabac Open Air Festival. Dostupno na: <https://www.istrainspirit.hr/festival/rabac-open-air-festival/> (Datum pristupa: 23. svibnja 2024.)
34. Istra Inspirit. (2017.). Stari samanji. Dostupno na: <https://www.istrainspirit.hr/festival/stari-samanji/> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
35. Istra Inspirit. (2017.). Malin Fest. Dostupno na: <https://www.istrainspirit.hr/festival/malin-fest> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
36. Istrapedia. (2009.). Bugarenje. Dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/527/bugarenje> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
37. Istrapedia. (2009.). Mantinjada. Dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/174/mantinjada> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
38. Istrapedia. (2020.). povijest Istre od pada Mletačke Republike do sredine XIX. st. Dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/4049/povijest-istre-od-pada-mletacke-republike-do-sredi> (Datum pristupa: 23. svibnja 2024.)
39. Istrapedia. (2009.). roženice (sopele, sople, supiele, tororo). Dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/932/rozenice-sopele-sopile-supiele-tororo> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
40. Istrapedia. (2005.). tamburica (cindra). Dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/en/natuknice/1152/tamburica-cindra> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)

41. Istra.hr.(2024.). Dani Slavonije u Rovinju. Dostupno na: <https://www.istra.hr/hr/kalendar/23684> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
42. Istarska županija. (2013.). Slavonija u Istri, održavanje manifestacije “Slavonski gušti” u Puli. Dostupno na: <https://www.istra-istria.hr/hr/clanci/istarska-zupanija-novosti/8145/slavonija-u-istri-odrzavanje-manifestacije-slavonski-gusti-u-puli/> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
43. Kralj, M. (2019.). Suradnje Slavonije i Istre: Turizam i lokalni proizvodi. Dostupno na: <https://radio.hrt.hr/radio-osijek/vijesti/suradnja-slavonije-i-istre-turizam-i-lokalni-proizvodi-3767725>. (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
44. KUD „Silvije Strahimir Kranjčević“. (2014.). Vrste tamburaških instrumenata. Dostupno na: <https://www.kudsskzh.ch/index.php/hr/ostali-sadrzaji/134-vrste-tamburaskih-instrumenata> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
45. LiceGradaHR. (2024.). Kulturna dobra Grada Zagreba. Dostupno na: <https://licegrada.hr/kulturna-dobra-grada-zagreba/> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
46. Marić, M. (2009.). Tarankanje. Dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1155/tarankanje> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
47. Marić, M. (2005.). balun (balon). Dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/141/balun-balon> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
48. Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske. (2024.). Kulturna baština. Dostupno na: [https://min-kulture.gov.hr/?id=349&pregled=1&datum=Wed%20Jan%202023%202019%2017:02:19%20GMT+0100%20\(srednjoeuropsko%20standardno%20vrijeme\)](https://min-kulture.gov.hr/?id=349&pregled=1&datum=Wed%20Jan%202023%202019%2017:02:19%20GMT+0100%20(srednjoeuropsko%20standardno%20vrijeme)) (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
49. Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske. (2024.). Hrvatsko povjerenstvo za UNESCO. Dostupno na: <https://min-kulture.gov.hr/unesco-16291/hrvatsko-povjerenstvo-za-unesco/394> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
50. Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske. (2024.). Registar kulturnih dobara. Dostupno na: <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna->

[bastina/registar-kulturnih-dobara-16371/16371](#) (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)

51. Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske.(2024.). Nematerijalna kulturna baština i procedure upisa na popise. Dostupno na: <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-kulturna-bastina-i-procedure-upisa-na-popise/16442> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
52. Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske. (2024.). Sustav mjera zaštite nematerijalnih kulturnih dobara upisanih u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske. Dostupno na: <https://min-kulture.gov.hr/sustav-mjera-zastite-nematerijalnih-kulturnih-dobara-upisanih-u-registar-kulturnih-dobara-republike-hrvatske/16443> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
53. Osječko-baranjska županija. (2017.). Master plan turizma Osječko-baranjske županije. Dostupno na: <https://www.obz.hr/index.php/upravni-odjel-za-turizam-kulturu-i-sport> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
54. Općina Sirač. (2023.). 7. Gastro manifestacija nacionalnih manjina i Dan njemačke i austrijske kulture. Dostupno na: <https://www.sirac.hr/7-gastro-manifestacija-nacionalnih-manjina-i-dan-njemacke-i-austrijske-kulture/> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
55. Pejić, D. (2019.). Povelja suradnje Slavonaca i Istrana. Dostupno na: <https://www.glas-slavonije.hr/415876/3/Povelja-suradnje-Slavonaca-i-Istrana> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
56. Proleksis enciklopedija. (2013.). Baština. Dostupno na: <https://proleksis.lzmk.hr/11273/> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
57. Proleksis enciklopedija. (2012.). Tambura ili tamburica. Dostupno na: <https://proleksis.lzmk.hr/48321/> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
58. Registar kulturnih dobara RH. (2024.). Glazbeni izričaj otkanje s područja Dalmatinskog zaleđa. Dostupno na: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-4234> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)

59. Registar kulturnih dobara RH. (2024.). Pretraživanje Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske. Dostupno na: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
60. Regional Express. (2013.). Presentacija "Slavonska košarica" u Istri. Dostupno na: <https://www.regionalexpress.hr/site/more/prezentacija-slavonska-kosharica-u-istri#>. (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
61. Samopozitivno. (2017.). Razmjena iskustava turističkih djelatnika iz Istre i Slavonije. Dostupno na: <https://www.samopozitivno.com/razmjena-iskustava-turistickih-djelatnika-iz-istre-slavonije/>. (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
62. SiB. (2023.). Najavljen bogat program Osječkog ljeta kulture koje će i ove godine trajati dva mjeseca i svi su sadržaji besplatni. Dostupno na: <https://sib.net.hr/dogadjanja/istaknuta/4358413/najavljen-bogat-program-osjeckog-ljeta-kulture-koje-ce-i-ove-godine-trajati-dva-mjeseca-i-svi-su-sadrzaji-besplatni/> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
63. Tradicionalni instrumenti. (2015.). Tamburica samica. Dostupno na: <https://tradicionalniinstrumenti.blogspot.com/2015/07/naziv-samica-danguba-dangubica.html> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
64. Turistička zajednica Grada Osijeka. (2021.). Osječko ljeto kulture. Dostupno na: <https://www.tzosijek.hr/osjecko-ljeto-kulture-1200> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
65. UNESCO (2003.) Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine. Dostupno na: <https://ich.unesco.org/doc/src/00009-HR-WORD.doc> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
66. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. (2024.). Romi. Dostupno na: <https://pravamanjina.gov.hr/nacionalne-manjine/nacionalne-manjine-u-republici-hrvatskoj/romi/371> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)
67. Vinkovačke jeseni. (2024.). Najveća kulturna manifestacija u regiji. Dostupno na: <https://vinkovackejesenih.hr/o-nama/> (Datum pristupa: 24. travnja 2024.)

10. POPIS SLIKA

Slika 1: Bijela, siva, crvena Istra, str. 6.

Slika 2: Istra Inspirit, str. 9.

Slika 3: Batane i bitinade, str. 11.

Slika 4: Dvoglasje tijesnih intervala Istre i Hrvatskog primorja, str. 12.

Slika 5: Rekonstrukcija podzida Potrebišća, str. 15.

Slika 6: Pazinski cukerančić, str. 16.

Slika 7: Šurle, str. 17.

Slika 8: Mih i mišnice, str. 17.

Slika 9: Sopele, str. 18.

Slika 10: Istarska narodna nošnja, str. 19.

Slika 11: Trka na prstenac, str. 22.

Slika 12: Pljočkanje, str. 23.

Slika 13: Slavonija, str. 24.

Slika 14: Slavonsko kolo, str. 29.

Slika 15: Tamburica, str. 30.

Slika 16: Tambura samica, str. 30.

Slika 17: Narodne nošnje Donjeg Miholjca, str. 32.

Slika 18: Slavonski kulen, str. 34.

Slika 19: Slavonski zlatovez, str. 35.

Slika 20: Romi, str. 37.

Slika 21: Šokci, str. 38.

Slika 22: Kraljice ili ljelje iz Gorjana, str. 39.

11. SAŽETAK

Ovaj diplomski rad proučava nematerijalnu baštinu, s posebnim naglaskom na hrvatske regije Istru i Slavoniju. Nematerijalna baština obuhvaća tradicije koje se prenose s generacije na generaciju te podrazumijeva i institucije na svjetskoj, europskoj i državnoj razini koje su zadužene za njezinu valorizaciju i očuvanje za buduće generacije.

Istra je poznata po svojoj dugoj i bogatoj povijesti koja seže od prapovijesti, preko razdoblja Histra, Rimljana, Mlečana, sve do danas. Istra je u suvremeno doba značajna zbog turizma koji čini 7% u ukupnom BDP-u Hrvatske i zahvaljujući turizmu poluotok se brzo razvija. Projekti poput Istra Inspirit imaju ključnu ulogu u promociji i očuvanju istarske kulture i nematerijalne baštine, koja uključuje razna umijeća poput pjevanja, plesanja, izrade tradicionalnih instrumenata, narodnih nošnji i održavanja značajnih manifestacija. Istra je bogata različitim jezicima i etničkim skupinama koje obogaćuju njezin multietnički identitet i povezanost sa zemljama poput Italije.

S druge strane, Slavonija je regija poznata po svojoj specifičnoj kulturi i turizmu. Ima vlastitu nematerijalnu baštinu koja uključuje plesanje, pjevanje, široko prepoznat bećarac, kao i baratanje tradicionalnim znanjima i umijećima izrade tradicionalnih instrumenata, poput tamburice, koja se povezuje s temeljnim slavonskim identitetom. Postoji još i dugogodišnja tradicija urarstva te proizvodnje suhomesnatih proizvoda poput kulena, što je prepoznato u cijeloj Hrvatskoj i šire. Slavonija je, kao i Istra, bogata etničkim skupinama i jezicima, poput Roma i Šokaca o kojima je bila riječ u ovom diplomskom radu.

Cilj rada je bio identificirati i usporediti zajedničke točke baštine koje bi mogle biti iskorištene za unapređenje kulturnih, kao i turističkih interesa obaju regija. Primijenjena je detaljna metodologija i teorijski okvir, detaljno istraživanje literature otkrilo je bogatstvo i dodirne točke dviju regija, tako naglašavajući njihovu jedinstvenost i potencijal za dugoročnu suradnju. Diplomski rad također predstavlja preporuke za

buduću suradnju, temeljene na praktičnim implikacijama istraživanja, a također nudi smjernice za daljnje istraživanje u području nematerijalne baštine.

12. SUMMARY

This thesis examines intangible heritage, with a special emphasis on the Croatian regions of Istria and Slavonia. Intangible heritage encompasses traditions that are passed down from generation to generation and also implies institutions at the global, European, and national levels that are responsible for its valorization and preservation for future generations.

Istria is known for its long and rich history that dates back from prehistoric times, through the periods of Histri, Romans, and Venetians, up to today. In modern times, Istria is significant due to tourism, which accounts for 7% of Croatia's total GDP, and thanks to tourism, the peninsula is rapidly developing. Projects like Istra Inspirit play a key role in promoting and preserving Istrian culture and intangible heritage, which includes various arts such as singing, dancing, making traditional instruments, and folk costumes, and maintaining significant events. Istria is rich in different languages and ethnic groups that enrich its multiethnic identity and connection with countries like Italy.

On the other hand, Slavonia, a region known for its culture and tourism, has an intangible heritage that includes dancing, singing, especially the widely recognized bećarac, as well as handling traditional knowledge and skills of making traditional instruments, like the tamburica, which is associated with the fundamental Slavonian identity, a long tradition of watchmaking, and the production of dry meat products like Kulen, which is recognized throughout Croatia and beyond. Slavonia, like Istria, is rich in ethnic groups and languages, such as Roma and Šokci, which were discussed in this thesis.

The work aimed to identify and compare common points of heritage that could be exploited for the enhancement of cultural, as well as tourist interests of both regions. A detailed methodology and theoretical framework were applied, and thorough literature research revealed the wealth and touchpoints of the two regions, thus highlighting their uniqueness and potential for long-term cooperation. The thesis also presents

recommendations for future cooperation, based on the practical implications of the research, it also offers guidelines for further research in the field of intangible heritage.

Lektorica: Anita Ružić, profesor engleskog jezika i književnosti i češkog jezika i književnosti